

**GRAĐANSKO NADGLEDANJE
LOKALNIH IZBORA
Crna Gora
2018**

Finalni izvještaj

**GRAĐANSKO NADGLEDANJE
LOKALNIH IZBORA**

Crna Gora 2018, 27. maj 2018

FINALNI IZVJEŠTAJ

**GRAĐANSKO NADGLEDANJE LOKALNIH IZBORA
Crna Gora, 27. maj 2018.**

Centar za monitoring i istraživanje CeMI
Bulevar Josipa Broza 23 A, sprat IV, stan br. 119
81 000 Podgorica, Crna Gora
Email: info@cemi.org.me
Tel/fax: +382 (0) 20 511 424
www.cemi.org.me

Za izdavača:
Zlatko Vujović

Urednici izdanja:
mr Zlatko Vujović
dr Nikoleta Đukanović

Autori:
mr Zlatko Vujović
mr Bojan Božović
dr Nikoleta Đukanović
Ivan Vukčević
Teodora Gilić

Tiraž:
100

NAPOMENA: Mišljenja i stavovi iskazani u ovom izvještaju predstavljaju mišljenje autora i ne odražavaju nužno stavove donatora.

**GRAĐANSKO NADGLEDANJE
LOKALNIH IZBORA**

Crna Gora 2018, 27. maj 2018

FINALNI IZVJEŠTAJ

Sadržaj

I SAŽETAK ZAKLJUČAKA	7
II UVOD I IZRAZI ZAHVALNOSTI.....	8
III POLITIČKI KONTEKST	9
IV PRAVNI OKVIR I IZBORNI SISTEM	10
A. Pravni okvir.....	10
B. Izborni sistem.....	11
V IZBORNA ADMINISTRACIJA.....	11
VI REGISTRACIJA IZBORNIH LISTA	13
VII REGISTRACIJA BIRAČA	13
VIII IZBORNA KAMPANJA I NJENO FINANSIRANJE.....	14
A. Izborna kampanja	14
B. Finansiranje izborne kampanje.....	15
IX UČEŠĆE ŽENA	16
X UČEŠĆE MANJINA	17
XI IZBORNI DAN	17
A. Sprovođenje izborne procedure na biračkim mjestima	17
1. Nepravilnosti u radu opštinskih izbornih komisija i radu biračkih odbora	18
2. Nepravilnosti u radu biračkih odbora.....	19
3. Ocjene rada biračkih odbora.....	19
B. CeMI-jeve procjene izlaznosti i rezultata izbora.....	21
C. Zvanično proglašenje privremenih rezultata izbora	23
D. Komunikacija sa javnošću.....	26
XII MEDIJI	27
XIII MEĐUNARODNI I DOMAĆI POSMATRAČI.....	32
A. Međunarodni posmatrači	32
B. Domaći posmatrači	33
XV PRIGOVORI I ŽALBE	33
XVI PREPORUKE	34
Prioritetne preporuke	34
Ostale preporuke	35
A. Skupštini Crne Gore	35
B. Agenciji za sprječavanje korupcije	35
C. Državnoj izbornoj komisiji i opštinskim izbornim komisijama.....	36
D. Ministarstvu unutrašnjih poslova	36
E. Tužilaštvima i sudovima	37

ANEKS - OBRAĐENI PODACI IZ IZVJEŠTAJA POSMATRAČA SA BIRAČKIH	
MJESTA	39
Otvaranje biračkih mjesta	41
Proces glasanja.....	44
Zatvaranje i brojanje	49

I Sažetak zaključaka

CeMI je realizovao praćenje izbornog dana i akreditovao 836 posmatrača koji su pokrili biračka mjesta na kojima glasa 95% biračkog tijela sa pravom glasa. Praćenje izbornog dana realizovano je kroz nekoliko grupa aktivnosti: (1) praćenje realizacije izbornih procedura na biračkim mjestima, (2) paralelno prebrojavanje glasova, (3) praćenje rada opštinskih izbornih komisija, Državne izborne komisije, Agencije za sprječavanje korupcije i Ministarstva unutrašnjih poslova i (4) odnosi sa medijima i javnošću i uživo predstavljanje rezultata.

CeMI je realizovao projekat građanskog nadgledanja lokalnih izbora, koji su 27. maja 2018. godine održani u Glavnom gradu, devet opština (Bar, Bijelo Polje, Danilovgrad, Kolašin, Plav, Pljevlja, Podgorica, Rožaje, Šavnik i Žabljak) i gradskoj opštini Golubovci.

Tokom nadgledanja izbornog procesa, primjetan je problem u radu opštinskih izbornih komisija i Državne izborne komisije. Naime, u radu i odlučivanju članova dijela opštinskih i Državne izborne komisije dominira partijska pripadnost članova ovih organa.

Određen broj opštinskih izbornih komisija ili nema svoj sajt ili ga ima, ali se na njemu ne nalaze sve informacije koje su važne za izborni proces. Primjeri za ovu vrstu problema su: OIK Žabljak nema svoju internet stranicu a OIK Kolašin ima stranice ali se informacije ne objavljuju dovoljno ažurno. Iz ovih razloga neophodno je poboljšati transparentnost opštinskih izbornih komisija kroz adekvatno uređene sajtove.

Lokalne izbore obilježila je odluka Ustavnog suda Crne Gore povodom žalbe Građanskog saveza za promjene nakon završenih izbora za lokalni parlament Glavnog grada. Većinom glasova, sudije Ustavnog suda su ocijenile da nije nužno da birači svojim potpisom moraju potvrditi da su preuzeli glasački listić. Ovakvim odlukama ali i sve češćim medijskim napadima na organe koji imaju pravo i obavezu da štite aktivno i pasivno biračko pravo građana, unosi se dodatno nepovjerenje u izborni proces. Ovo naročito ako imamo u vidu da je Ustavni sud drugačije postupao po sličnim prigovorima povodom izbora u Petnjici i Tuzima koji su takođe organizovani ove godine.

I pored zakonske obaveze poštovanja odredbi koje se tiču zastupljenosti žena, postojao je određeni broj izbornih lista koji nije poštovao propisani broj i raspored žena na listi. Naime, SDP i SPP (u Rožajama), SPP, Albanska alternativa, BS i DF-SNP (u Plavu), Albanci za Bar (u Baru) nijesu poštovali odredbu o broju žena na listi. S druge strane, liste DF-SNP (Žabljak) i Složno za Rožaje - bratski i iskreno naprijed (Rožaje) nijesu poštovali odredbu o rasporedu žena na listi.

Agencija za sprečavanje korupcije nije uspjela da istraži navode dijela političkih partija i nevladinih organizacija o postojanju zloupotrebe državnih resursa od strane vladajuće koalicije, što je ukazivalo na političku pristrasnost u odlučivanju Agencije za sprečavanje korupcije. Agencija se suočava sa snažno narušenim imidžom u javnosti. I pored izuzetno velikih sredstava, te raspolaganja sa adekvatnim tehničkim i ljudskim resursima Agencija ne uspijeva da pruži u svom radu dokaze da odluke donosi sa integritetom. S obzirom na njen značaj u izbornom procesu ovi nedostaci narušavaju povjerenje u izborni proces.

I pored kontrola putem AFIS sistema i dalje postoji određeni broj birača koji nijesu u biračkom spisku a trebalo bi da budu i obratno. Primjetno je da i dalje postoji određeni broj građana koji tvrde da nijesu obavješteni o promjeni biračkog mjesta, te je i na ovom planu potrebno još više raditi.

Važan problem u biračkom spisku je i postojanje lica u spisku koja su lažno prijavila prebivalište u Crnoj Gori, te na bazi ispunjavanja rezidencijalnog uslova, uz ispunjavanje i drugih uslova, stekla biračko pravo. U praksi to vodi velikoj razlici u trendu povećanja birača u odnosu na

trend povećanja stanovništva što vodi slabljenju povjerenja građana u tačnost biračkog spiska.

Pravni tim CeMI-ja je zabilježio brojne nepravilnosti tokom izbornog dana, koje su u najvećem broju slučajeva uzrokovane nedovoljnom edukacijom i obučenošću članova biračkih odbora. Pravni tim za nepravilnosti je u toku izbornog dana primio 50 prijava nepravilnosti kako od posmatrača koji su nadgledali rad biračkih odbora na biračkim mjestima, tako i od samih građana. Ove nepravilnosti su bile zastupljene na relativno velikom broju biračkih mjesta i karakterisale su i većinu prethodnih izbornih procesa.

Većina nepravilnosti se odnosila na nepravilnosti u radu opštinskih izbornih komisija i radu biračkih odbora, zatim nepravilnosti prilikom sprovođenja izborne procedure (dominantno narušavanje tajnosti glasanja), te neadekvatno ponašanja članova biračkih odbora (korišćenje mobilnih telefona, verbalni sukobi između članova biračkih odbora, verbalni napadi na posmatrača, prisustvo propagandnog materijala i sl).

Izveštavanje CeMI-jevih posmatrača sa biračkih mjesta je, od strane nekoliko biračkih odbora primljeno veoma neprimjereno, što je podrazumijevalo verbalne napade na posmatrača, ali i jedan zabilježen slučaj onemogućavanja posmatraču da prisustvuje na biračkom mjestu, te njegovo udaljevanje.

Za razliku od predsjedničkih izbora koji su održani 15. aprila 2018. godine, tokom izbornog dana na lokalnim izborima, nijesu primijećene nepravilnosti koje su se odnosile na nepotpun sastav biračkih odbora.

Interesantna je i činjenica da na lokalnim izborima, za razliku od predsjedničkih, nije bilo nepravilnosti kada je u pitanju prelazak na vizuelnu identifikaciju birača, za one slučajeve kada birače uređaj za elektronsku identifikaciju ne prepozna, iako se nalaze u biračkom spisku.

Među CeMI-jevih posmatračima, 66.7 % rad biračkog odbora ocjenjuje kao veoma dobro. Srednja ocjena rada biračkih odbora, na skali od jedan do pet, iznosila je 4.5.

Primjetno je neujednačeno izvještavanje dijela medija. Posebno je bio očigledan negativan primjer TV Pink M, s obzirom na to da je na ovoj televiziji postojalo isključivo medijsko predstavljanje vladajuće koalicije i to u procentu od 100%.

Nastavak smjena u RTCG je dodatno ugrozio nezavisnost izvještavanja javnog servisa. Smjena generalne direktorice Kadije i direktora televizije Mićunovića od strane Savjeta, u koji su nakon nezakonitih smjena dijela članova izabrani lojalisti vladajuće koalicije, predstavlja osnov za zabrinutost kada je riječ o slobodi medija u Crnoj Gori.

Centar za monitoring i istraživanje CeMI objavio je preliminarnu projekciju rezultata na osnovu realizacije uzorka 45 minuta nakon zatvaranja biračkih mjesta, a ubrzo potom i finalnu. Prosječno odstupanje CeMI-jevih procjena u odnosu na rezultate koje je objavila Državna izborna komisija, na nivou svih opština, je 0,21%.

II Uvod i izrazi zahvalnosti

CeMI predstavlja prvu organizaciju osnovanu sa ciljem nadgledanja izbornog procesa u Crnoj Gori. Od svog osnivanja (2000) CeMI je nadgledao najveći broj parlamentarnih, predsjedničkih i lokalnih izbora u Crnoj Gori. CeMI je nadgledao sve parlamentarne izbore u Crnoj Gori počev od 2001. godine. CeMI realizacijom projekta građanskog nadgledanja izbora nastoji da doprinese demokratskim uslovima za održavanje transparentnih, slobodnih i poštenih

izbora kroz građansku kontrolu izbornog procesa na parlamentarnim i lokalnim izborima.

Pored aktivnosti na polju demokratizacije, ljudskih prava, borbe protiv korupcije i evroatlantskih integracija CeMI je prepoznat kao think tank koji pruža ekspertizu u oblasti izbornog procesa, borbe protiv korupcije i vladavine prava.

CeMI je osnivač i punopravni član međunarodne organizacije ENEMO (www.enemo.eu) i Global Network of Domestic Elections Monitors GNDEM (www.gndem.org). CeMI-jev predstavnik je generalni sekretar ENEMO-a i član upravnog odbora GNDEM-a. Sekretarijat ENEMO se naredne dvije godine nalazi u CeMI-ju. Kroz ENEMO i OSCE ODIHR članovi i eksperti CeMI-ja su učestvovali u brojnim međunarodnim posmatračkim misijama kao eksperti, dugoročni i kratkoročni posmatrači, a tri puta CeMI-jev ekspert je bio šef međunarodnih posmatračkih misija (Ukrajina i Kosovo).

CeMI je nadgledao izborni proces počev od registracije prve liste kandidata pa sve do objavljivanja konačnih rezultata. Finalni izvještaj je baziran na nalazima mreže kratkoročnih posmatrača i eksperata.

U skladu sa prirodom aktivnosti koje obavlja, kao i ciljevima organizacije, Centar za monitoring i istraživanje CeMI realizovao je projekat pod nazivom “Integritet izbornog procesa u Crnoj Gori – Zadobijanje povjerenja građana – Predsjednički izbori 2018.” Projekat je sproveden da bi se spriječile izborne nepravilnosti tokom predsjedničkih izbora 2018. godine.

Projekat se realizuje uz podršku Ambasade SR Njemačke u Crnoj Gori. Centar za monitoring i istraživanje CeMI želi da se zahvali ambasadi SR Njemačke u Podgorici koja je finansijski podržala projekat građanskog nadgledanja izbora i omogućila sprovođenje ove misije.

Takođe, CeMI želi da izrazi zahvalnost svim predstavnicima izborne administracije, državnih organa, političkih partija, međunarodnih posmatračkih misija sa kojima je uspostavljena saradnja na planu sprovođenja ove misije.

U ovom, Finalnom izvještaju, CeMI daje ocjenu cjelokupnog toka izbornog procesa.

III Politički kontekst

Lokalni izbori su se naslonili na predsjedničke izbore održane 15. aprila iste godine. U lokalne izbore DPS je ušao sa pozicija partije koja predvodi Vladu, ali i koja je zadržala poziciju predsjednika Crne Gore.

Na lokalnim izborima koji su održani u toku prošle i ove godine (Cetinje, Tuzi, Petnjica, Mjkovac, Ulcinj i Berane) DPS sa partnerima je zadržao kontrolu u ovim opštinama. Takođe, nakon lokalnih izbora održanih u Ulcinju 4. februara 2018. DPS je uspio da u postizbornom aranžmanu dobije mjesto predsjednika opštine što dugo nije pokrivaio. Opozicija je uspjela da sačuva vlast u opštini Berane nakon izbora održanih istog dana kao i u Ulcinju.

Nakon pobjede kandidata vladajuće partije na predsjedničkim izborima nastavila se snažna kampanja kako u medijima, tako i na terenu partija u vladajućoj koaliciji. Nastavljeni su sudski procesi protiv lidera najače opozicione strukture Demokratskog fronta Andrije Mandića i Milana Kneževića u okviru šireg suđenja kolokvijalno poznatog kao “državni udar”. Protiv trećeg lidera DF je nastavljeno vođenje sudskog postupka zbog krivičnih djela u vezi sa pranjem novca. Suđenja liderima DF su značajno uticala na nivou angažmana ovog političkog bloka na lokalnim izborima.

Na ovim lokalnim izborima DPS ostvario značajan uspjeh. Uspjeh se prevashodno ogleda u preuzimanju Kolašina od opozicije, kao i samostalno osvajanje apsolutne većine u Podgorici i pored toga što DPS lista osvojila oko 1000 glasova manje nego na prethodnim lokalnim izborima održanim 21014. godine. Bošnjačka partija je osvojila značajan uspjeh osvojivši apsolutnu većinu u svom uporištu u Rožajama. I pored mogućnosti da u Podgorici samostalno formira vlast DPS se odlučio, pod pritiscima koalicionih partnera, da napravi lokalne koalicije sa partijama sa kojima je u Vladi. Otpori ovom modelu postoje u Rožajama u kojima lokalno rukovodstvo odbija da pravi koaliciju sa partnerima sa nacionalnog nivoa usljed postojanja snažnog sukoba između opštinskih odbora Bošnjačke partije i DPS u ovoj opštini.

Nakon neuspjeha na predsjedničkim opozicija je doživjela neuspjeh i na lokalnim izborima. Vise je razloga neuspjeha opozicije. Prvi razlog je izlazak prevelikog broja lista, te rasipanje glasova na partije koje nijesu prešle census. Samo u slučaju podgoričkih izbora se rasulo oko 7% opozicionih glasova. Drugi razlog jeste nedostatak finansija. Opozicija, osim Prave Crne Gore, nije raspolagala značajnim sredstvima. Nije bilo interesovanja donatora iz inostranstva uključujući ni ruske centre moći. Treci razlog predstavlja izostanak zajedničkog dogovora opozicije makar o nenapadanju, tako da je dio kampanje obilježio javni sukob Demokratskog fronta i koalicije Demokrata i URA-e. Neke parlamentarne partije na ključnim lokalnim izborima u Podgorici nijesu uspjeli da pređu cenzus čak ni u zajedničkoj koaliciji (SDP i DEMOS).

IV Pravni okvir i izborni sistem

A. Pravni okvir

Ustav i Zakon o izboru odbornika i poslanika predstavljaju osnovne pravne propise kojima se uređuje način ostvarivanja biračkog prava i postupak organizacije izbora na svim nivoima u Crnoj Gori. Ne postoje zasebni propisi kojima se reguliše pitanje lokalnih izbora, već su regulisani kroz već navedene propise.

Ustav Crne Gore u čl.45 predviđa da državljanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života i ima najmanje dvije godine prebivališta u Crnoj Gori ima pravo da bira i da bude biran. Biračko pravo se prema Ustavu ostvaruje na izborima. Zakonom o izboru odbornika i poslanika uređuje se način i postupak izbora odbornika u skupštinu opštine, gradske opštine, Glavnog grada i Prijestonice i poslanika u Skupštinu Crne Gore; organizacija, sastav i nadležnost organa za sprovođenje izbora; utvrđivanje rezultata glasanja i raspodjela mandata; zaštita biračkog prava i druga pitanja od značaja za organizaciju i sprovođenje izbora.

Pored Ustava i Zakona o izboru odbornika i poslanika, set zakona u oblasti izbornog zakonodavstva čine još i: Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja, Zakon o biračkom spisku i Zakon o političkim partijama. Pored toga, od značaja su i zakoni iz oblasti radiodifuzije: Zakon o elektronskim medijima i Zakon o javnim radio-difuznim servisima Crne Gore.

B. Izborni sistem

U Crnoj Gori je u upotrebi proporcionalni sistem partijskih lista. Kandidatske liste su zatvorene i blokirane bez mogućnosti preferencijalnog glasanja.

Shodno članu 39a Zakona o izboru odbornika i poslanika, svaka izborna lista mora da sadrži 30% kandidata manje zastupljenog pola, na način što će među svaka četiri kandidata na listi, biti zastupljena minimalno jedna žena.

Za alokaciju mandata političkim partijama koristi se D'Hondtova formula uz primjenu zakonskog izbornog cenzusa od 3%. U proces raspodjele mandata ovim metodom ulaze samo one liste koje pređu predviđeni izborni zakonski cenzus.

Izborna lista mora dobiti minimum 3% važećih glasova, koliko iznosi zakonski izborni cenzus u Crnoj Gori, kako bi učestvovala u raspodjeli mandata. Zakonski izborni cenzus je drugačije definisan za liste manjinskog naroda. Pravo pozitivne diskriminacije definisano članom 94 stav 2 tačka 1 koriste izborne liste pripadnika određenog - istog manjinskog naroda, odnosno određene - iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva u izornoj jedinici, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

Na lokalnom nivou, odnosno za izbor odbornika manjinske liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov zakonskog izbornog cenzusa od 3%, stižu pravo na učešće u raspodjeli mandata pojedinačno, sa dobijenim brojem važećih glasova, odnosno na njih se neće primjenjivati zakonski cenzus, nego će se direktno kvalifikovati u proces raspodjele mandata primjenom D'Hondtove formule¹.

Odredbe Zakona o izboru odbornika i poslanika koje regulišu raspodjelu mandata su prilično neprecizne i nedorečene, posebno kada je riječ o manjinskom predstavljanju.

V Izborna administracija

Organi izborne administracije su: Državna izborna komisija, opštinske izborne komisije i birački odbori. Sve odluke moraju biti donesene većinom od ukupnog broja članova na svakom od nivoa izborne administracije, uključujući i opunomoćene predstavnike političkih subjekata, koji imaju jednako pravo glasa.

Državna izborna komisija je stalni organ kojeg čine: predsjednik i deset članova u stalnom sastavu i po jedan opunomoćeni predstavnik podnosioca izborne liste. Predsjednika imenuje Skupština Crne Gore na prijedlog radnog tijela Skupštine nadležnog za izbor i imenovanje, nakon prethodno sprovedenog javnog konkursa. Četiri člana stalnog sastava Državne izborne komisije imenuju se na prijedlog parlamentarne većine. Četiri člana, od kojih jedan vrši funkciju sekretara, imenuju se na prijedlog parlamentarne opozicije. Za člana stalnog sastava imenuje se i jedan predstavnik političke partije, odnosno podnosioca izborne liste za autentičnu zastupljenost pripadnika manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice koja je na prethodnim izborima dobila najveći broj glasova, a njegov zamjenik treba da bude

1 "Pravo iz stava 2 tačka 3 ovog člana koriste izborne liste pripadnika određenog-istog manjinskog naroda, odnosno određene-iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva na državnom nivou i sa učešćem od 1,5% do 15% od ukupnog stanovništva na teritoriji opštine, Glavnog grada, odnosno Prijestonice, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva" Član 94, stav 4 Zakona o izboru odbornika i poslanika.

pripadnik nekog drugog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice. Jednog člana stalnog sastava Državne izborne komisije imenuje Skupština, na predlog radnog tijela Skupštine nadležnog za izbor i imenovanja nakon prethodno sprovedenog javnog konkursa, iz reda predstavnika civilnog društva, nevladinog sektora i univerziteta, koji je stručan za pitanja izbornog zakonodavstva.

Državna izborna komisija od 2016. sve do 27. aprila nije imala predstavnika iz civilnog sektora iako je objavljeno više konkursa. Skupština Crne Gore je 27. aprila 2018. godine izabrala kordinatora programa vladavine prava u NVO Građanskoj alijansi, Zorana Vujičića, za člana Državne izborne komisije iz reda predstavnika civilnog društva, nevladinog sektora i univerziteta. Skupština je na prijedlog Administrativnog odbora izabrala kandidata koji ne ispunjava zakonom propisane uslove. Organizacije specijalizovane za nadgledanje izbora su odbijale da predlože svog predstavnika insistirajući na reformi postojećeg modela Državne izborne komisije, za kojeg tvrde da je disfunkcionalan.

Za pohvalu je to što je Državna izborna komisija odredila PR menadžera za izborni proces te time postigla određeni napredak u komunikaciji sa medijima. Sa druge strane, sjednice još uvijek nijesu otvorene za medije, pa se iz tog razloga nije postigla potpuna transparentnost u radu ovog organa. Takođe, naši posmatrači su, prisustvujući sjednicama Državne izborne komisije i čitajući materijal sa sjednica, uočili da ni u Pravilima o radu biračkih odbora, ni u Priručniku za obuku biračkih odbora nema istaknute obaveze predsjednika i članova biračkih odbora da na biračkom mjestu nose akreditacije. U situaciji u kojoj predsjednik i članovi biračkih odbora ne nose akreditacije na biračkom mjestu, povećava se mogućnost da na biračkom mjestu budu prisutna lica koja nijesu u biračkom odboru, što predstavlja kršenje izbornog zakonodavstva.

Opštinsku izbornu komisiju čine predsjednik i četiri člana u stalnom sastavu i po jedan opunomoćeni predstavnik podnosioca izborne liste. Za predsjednika se imenuje kandidat političke partije koja je dobila najveći broj odborničkih mandata na prethodnim izborima. Dva člana u sastavu OIK-a imenuju se na prijedlog parlamentarne opozicije od kojih jedan obavlja dužnost sekretara, dok se dva biraju na prijedlog vladajuće većine.

Ono što predstavlja problem u radu opštinskih izbornih komisija jeste što određen broj njih ili nema svoj sajt ili ga ima, ali se na njemu ne nalaze sve informacije koje su važne za izborni proces. Primjeri za ovu vrstu problema su: OIK Žabljak nema svoju internet stranicu a OIK Kolašin ima stranice ali se informacije ne objavljuju dovoljno ažurno. Iz ovih razloga neophodno je poboljšati transparentnost opštinskih izbornih komisija kroz adekvatno uređene sajtove.

Birački odbor ima predsjednika i četiri člana. Njihove obaveze određuju se žrijebanjem prije početka glasanja. Osim njih, pravo na predstavnika u proširenom sastavu ima svaka izborna lista. Birački odbor čine predsjednik i četiri člana u stalnom sastavu i po jedan opunomoćeni predstavnik podnosioca izborne liste.

Svakoj političkoj partiji zastupljenoj u odgovarajućoj skupštini pripada broj predsjednika biračkih odbora srazmjerno proporcionalnoj zastupljenosti odborničkih mjesta u skupštini opštine, a biračka mjesta na kojima bi pojedina politička partija predlagala predstavnika za predsjednika biračkog odbora, opštinska izborna komisija određuje žrijebom.

U stalni sastav biračkog odbora dva člana imenuju se na predlog političke partije, odnosno koalicije koja ima većinu u odgovarajućoj skupštini opštine.

U stalni sastav biračkog odbora obavezno se imenuje po jedan predstavnik dvije opozicione političke partije u odgovarajućoj skupštini, koje su na prethodnim izborima dobile najveći broj mandata, a u slučaju istog broja mandata, najveći broj glasova.

Ukoliko u odgovarajućoj skupštini opštine postoji samo jedna opoziciona politička partija, u stalni sastav biračkog odbora imenuju se dva predstavnika te partije.

Birački odbor imenuje se za svako biračko mjesto, najkasnije 10 dana prije dana određenog za održavanje izbora.

VI Registracija izbornih lista

Registracija izbornih lista za lokalne izbore u maju 2018. godine je uglavnom proticala u skladu sa Zakonom o izboru odbornika i poslanika. Ipak, naši posmatrači pri opštinskim izbornim komisijama su uočili dvije problemske situacije.

Prvo, prikupljanje potpisa za registraciju izborne liste. Državna izborna komisija je, zbog optužbi za zloupotrebu potpisa, na sjednici 9. marta 2018. utvrdila aplikativno rješenje za provjeru da li je birač svojim potpisom podržao određenog kandidata za predsjednika Crne Gore. Nekoliko stotina građana prijavilo je zloupotrebu svog matičnog broja tužilaštvu te su na taj način započeli postupak zaštite svojih prava. Ovaj podatak pokazuje da je aplikacija bila dobro rješenje i da treba stvarati nove mehanizme kako bi se spriječile zloupotrebe u prikupljanju potpisa. Međutim, pri registraciji izbornih lista za lokalne izbore u maju 2018. nije aktivirana pomenuta aplikacija. Iako izborne liste nijesu isticale kršenja pravila od strane političkih protivnika u prikupljanju potpisa za ove lokalne izbore, naši posmatrači su primijetili da određen broj lista, koji nije zanemarljiv, nije uspio da “odbrani” svoje potpise. Na ovaj način, ponavlja se praksa da se određeni politički subjekti, koji nemaju dovoljno razvijenu političku infrastrukturu, prijave za izbore koristeći zloupotrebu potpisa i dobiju novac predviđen za registraciju izborne liste. Primjera za ovakve situacije na lokalnim izborima održanim 27. maja 2018. u Podgorici, Baru, Bijelom Polju, Plavu, Rožajama i Golubovcima.

VII Registracija birača

Zakon o biračkom spisku propisuje da je birački spisak izvedena elektronska zbirka ličnih podataka crnogorskih državljana koji imaju biračko pravo. Uz to, birački spisak je javna isprava, služi samo za izbore i vodi se po službenoj dužnosti. Shodno novousvojenim odredbama Zakona o biračkom spisku, birački spisak vodi ministarstvo nadležno za unutrašnje poslove. Ministarstvo je dužno da opštinskoj izbornoj komisiji za birački spisak opštine, parlamentarnoj stranci, podnosiocu potvrđene izborne liste, i nevladinoj organizaciji kojoj je od strane nadležnog organa izdato ovlaštenje za praćenje izbora, na njihov zahtjev, u roku od 48 časova od dana prijema zahtjeva, elektronskim putem omogućiti uvid u birački spisak, kao i u promjene koje su u njemu izvršene.

Birački spisak je baza podataka izvedena iz matičnih registara (registri državljanstva, prebivališta, rođenja i umrlih) u postupku koji podrazumijeva objedinjavanje i “ukrštanje” podataka iz registara kako bi se dobila zbirka ličnih podataka crnogorskih državljana koji imaju biračko pravo. U birački spisak upisuju se državljani Crne Gore koji imaju biračko pravo, a nakon donošenja odluke o raspisivanju izbora i lica koja biračko pravo stiču najkasnije na dan izbora, prema mjestu prebivališta.

Predstavnici NVO CeMI su prije predsjedničkih izbora u aprilu 2018. godine prisustvovali kontroli AFIS-a (Sistem za automatsku identifikaciju otisaka prstiju) u okviru Radne grupe za kontrolu primjene procedure deduplikacije fotografije otisaka prstiju birača. Kontrola AFIS sistema tada je ocijenjena zadovoljavajućom ocjenom (više o tome u objavljenom CeMI-jevom Izvještaju održanim predsjedničkim izborima 27. aprila 2018).

Ipak, osim AFIS sistema trebalo bi preduzeti još mjera kojima bi se mogla smanjiti zloupotreba u okviru biračkog spiska. Primjera radi, treba raditi na periodičnoj kontroli prebivališta na bazi slučajnog uzorka na teritoriji cijele Crne Gore.

Važno je pomenuti da i dalje postoji određeni broj birača koji nijesu u biračkom spisku a trebalo bi da budu i obratno, te je potrebno razmišljati o novim mehanizmima kojim bi se smanjio broj ovakvih situacija. Takođe, primjetno je da i dalje postoji određeni broj građana koji tvrde da nijesu obavješteni o promjeni biračkog mjesta, te je i na ovom planu potrebno još više raditi. Ovo je posebno važno znajući da je zakonom predviđeno da je “Ministarstvo dužno da, u roku od 48 časova od dana raspisivanja izbora, javno objavi u svim dnevnim listovima koji se izdaju u Crnoj Gori i na svojoj internet stranici numerički tabelarni prikaz podataka o promjenama nastalim u biračkom spisku u cjelini i po jedinicama lokalne samouprave u odnosu na birački spisak po kome su održani prethodni izbori na državnom nivou”.

Važan problem u biračkom spisku je i postojanje lica u spisku koja su lažno prijavila prebivalište u Crnoj Gori, te na bazi ispunjavanja rezidencijalnog uslova, uz ispunjavanje i drugih uslova, stekla biračko pravo. U praksi to vodi velikoj razlici u trendu povećanja birača u odnosu na trend povećanja stanovništva što vodi slabljenju povjerenja građana u tačnost biračkog spiska.

VIII Izborna kampanja i njeno finansiranje

A. Izborna kampanja

Izbornu kampanju u toku izbornog procesa reguliše Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja, koji u čl. 2 predviđa da izborna kampanja počinje danom raspisivanja izbora, i traje do proglašenja konačnih rezultata izbora.

Kampanju na lokalnim izborima je obilježio značajan porast aktivnosti na društvenim mrežama, gdje su političke partije dominantno koristile opciju sponzorisavanja svojih objava, kako bi dosegle do većeg broja korisnika. Osim sponzorisavanja postova na Fejsbuku, politički subjekti su koristili i Google reklame („Google Ads“) i YouTube, kao i Facebook stranice, koje su koristile u svrhu promocije sopstvenih programa. Ovakav način komunikacije, lišen većeg stepena kontrole i regulacije koja postoji kod drugih medija, ostavlja prostor za izražavanje stavova i mišljenja koji se kose sa principima vjerske i nacionalne tolerancije, poštovanja različitosti, demokratičnosti, dostojanstva i drugih. Kampanja je periodično imala negativne manifestacije i na nacionalnom i na lokalnom nivou.

Osim kršenja navedenih principa, politički subjekti su putem društvenih mreža prekršili i pravilo predizborne tišine u čijoj se osnovi nalazi princip nevršenja uticaja na volju birača neposredno uoči izbora, koji nije zaštićen Zakonom o izboru odbornika i poslanika.

Kada je u pitanju zloupotreba državnih resursa, posmatrači CeMI-ja su na lokalnom nivou dobili brojne navode o korišćenju javnih resursa u svrhu političkog marketinga, prije svega kroz upotrebu službenih vozila u lične/partijske svrhe, kao i uzajamne optužbe da se vrši tzv. „kupovina glasova“ uoči ili na sam izborni dan, zbog čega su predate krivične prijave nadležnim osnovnim državnim tužilaštvima.

Ove izbore je karakterisala i veoma bliska veza sa predsjedničkim izborima koji su im prethodili. Tako su pojedine partije predale svoje izborne liste i prije nego su se završili predsjednički izbori. Iz tog razloga možemo tvrditi da lokalni izbori jesu protekli u tonu koji je dominantno bio usmjeren na lokalne teme u opštinama gdje su se izbori očekivali ali isto tako možemo tvrditi da je kampanja trajala i nešto dugo od očekivanog jer je imala neku vrstu „uvoda“ u prethodno održanim predsjedničkim izborima.

B. Finansiranje izborne kampanje

Kontrolu finansiranja političkih subjekata i izbornih kampanja vrši Agencija za sprječavanje korupcije (u daljem tekstu: Agencija).² Politički subjekti sredstva za redovan rad i izbornu kampanju mogu sticati iz javnih i privatnih izvora.

Troškovi izborne kampanje su troškovi koji se odnose na: predizborne skupove, reklamne spotove i reklamni materijal, medijsko predstavljanje, oglase i publikacije, istraživanja javnog mnjenja, angažovanje opunomoćenih predstavnika političkog subjekta u prošireni sastav organa za sprovođenje izbora, režijske troškove i opštu administraciju, kao i troškove prevoza u periodu izborne kampanje.

Politički subjekat je dužan da dostavi Agenciji i objavi iznos cijene i iznos eventualno ostvarenog popusta u cijeni za medijsko oglašavanje izborne kampanje.

Subjekti koji pružaju usluge medijskog oglašavanja izborne kampanje dužni su da Agenciji dostave cjenovnik izbornog oglašavanja, u roku od deset dana od dana raspisivanja izbora.

Budžetska sredstva za finansiranje troškova izborne kampanje za izbor odbornika, obezbjeđuju se u godini u kojoj se održavaju redovni izbori i to u iznosu od 0,25% planiranih ukupnih budžetskih sredstava, umanjениh za sredstva kapitalnog budžeta i budžeta državnih fondova (tekući budžet), za godinu za koju se budžet donosi. Ova sredstva se u visini od 20% raspodjeljuju u jednakim iznosima političkim subjektima, u roku od osam dana od isteka roka za dostavljanje izbornih lista. Sredstva u visini od preostalih 80% raspodjeljuju se političkim subjektima koji su osvojili mandate, srazmjerno broju osvojenih mandata. Sva sredstva se raspodjeljuju u roku od deset dana od dana kad politički subjekti dostave Agenciji izvještaje o sredstvima prikupljenim i utrošenim za izbornu kampanju sa propratnom dokumentacijom.

Visina sredstava iz privatnih izvora koje politički subjekat prikuplja za redovan rad u tekućoj kalendarskoj godini može iznositi do 100% sredstava koja mu pripadaju iz budžetskih sredstava.

Visina dozvoljenih sredstava za lokalne izbore koji su održani 27. maja 2018. godine je bila sljedeća:

Opština	Broj političkih subjekata	Opredijeljena sredstva iz javnih izvora (0,25%)	Opredijeljeno budžetskih sredstava (20%) po pol. subjektu	Visina sredstava iz privatnih izvora koje pol. subjekt može prikupiti	Ukupni troškovi kampanje po političkom subjektu ne smije preći iznos od
Podgorica	10	43,527.92	870.56	26,116.75	69,644.67
Golubovci	6	19,987.85	666.26	19,987.85	39,975.70
Bar	11	30,000.00	545.45	16,363.64	46,363.64
Bijelo Polje	9	27,000.00	600.00	18,000.00	45,000.00
Danilovgrad	7	11,265.96	321.88	9,656.54	20,922.50
Kolašin	7	5,590.25	159.72	4,791.64	10,381.89
Plav	9	6,625.00	147.22	4,416.67	11,041.67
Pljevlja	5	28,577.00	1,143.08	34,292.40	62,869.40
Rožaje	9	12,488.71	277.53	8,325.81	20,814.52
Žabljak	3	5,000.00	333.33	10,000.00	15,000.00
Šavnik	3	2,752.00	183.47	5,504.00	8,256.00

2 Član 4 Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja

U svrhu prikupljanja sredstava za finansiranje troškova izborne kampanje politički subjekat otvara poseban žiro račun kod institucije ovlaštene za poslove platnog prometa, narednog dana od dana potvrđivanja izborne liste o čemu, u roku od tri dana od dana otvaranja posebnog žiro računa, obavještava Agenciju, i taj račun se ne može koristiti u druge svrhe. Politički subjekat je dužan da ovaj žiro račun zatvori u roku od 90 dana od dana objavljivanja konačnih rezultata izbora o čemu, u roku od tri dana od dana zatvaranja posebnog žiro računa, obavještava Agenciju.

Politički subjekti koji su učestvovali na izborima za izbor odbornika u 11 lokalnih samouprava koji su se održali 27. maja 2018. godine su otvorili 41 poseban žiro račun preko kojih su politički subjekti morali prikupljati i trošiti sva sredstva za finansiranje izborne kampanje za navedene izbore, dok 4 politička subjekta nijesu izvršila ovu zakonsku obavezu (GB Reforma za Bar, DF Kolašin, Savez za pomirenje i Srpska koalicija za Bijelo Polje) zbog čega je Agencija najavila pokretanje prekršajnih postupaka.

U skladu sa zakonskim obavezama, politički subjekti su bili dužni da 5 dana prije dana održavanja izbora dostave Agenciji Privremeni izvještaj o troškovima izborne kampanje. U konkretnom slučaju rok je bio 23. maj, imajući u vidu da je 22. maj bio neradni dan. Agenciji su politički subjekti dostavili 38 privremenih izvještaja o troškovima izborne kampanje, od čega 21 nakon upozorenja Agencije, a obaveza dostavljanja privremenih izvještaja nije izvršena u 3 slučaja (GB Biram Plav, GB Saša Mijović i Srpska koalicija), za koje je Agencija najavila pokretanje prekršajnih postupaka. U toku je obrada i objavljivanje privremenih izvještaja na internet stranici Agencije, u zakonskom roku od 24 časa od časa prijema.

Agenciji su politički subjekti do 24. maja 2018. godine, u skladu sa zakonom, dostavili ukupno 39 petnaestodnevni izvještaja o priložima fizičkih i pravnih lica, a obaveza dostavljanja navedenih izvještaja nije izvršena u dva slučaja (GB Biram Plav i Srpska koalicija) za koje će Agencija pokrenuti prekršajni postupak.

Brojni sagovornici sa kojima su predstavnici CeMI-ja razgovarali ukazivali su na političku pristrasnost u odlučivanju Agencije za sprečavanje korupcije, odnosno na snažan uticaja vladajuće dominantne partije (DPS) na njen rad. Agencija se suočava sa snažno narušenim imidžom u javnosti. I pored izuzetno velikih sredstava, te raspolaganja sa adekvatnim tehničkim i ljudskim resursima Agencija ne uspijeva da pruži u svojem radu dokaze da odluke donosi sa integritetom. S obzirom na njen značaj u izbornom procesu ovi nedostaci narušavaju povjerenje u izborni proces.

IX Učešće žena

Pravo glasa žene u Crnoj Gori su dobile 1946. godine. Na višestranačkim izborima prvi put glasaju nakon pada komunističkog režima, 1990. godine.

Važeći Zakon o izboru odbornika i poslanika zahtijeva da jedan, manje zastupljen pol na izbornoj listi bude zastupljen sa najmanje 30%, a da na izbornoj listi među svaka četiri kandidata/kinje prema redosljedu na listi mora biti najmanje po jedan kandidat/kinja manje zastupljenog pola. I pored obaveze poštovanja ovih zakonskih odredbi, postojao je određeni broj izbornih lista koji nije poštovao propisani broj i raspored žena na listi. Naime, SDP i SPP (u Rožajama), SPP, Albanska alternativa, BS i DF-SNP (u Plavu), Albanci za Bar (u Baru) ne poštuju odredbu o broju žena na listi. S druge strane, liste DF-SNP (Žabljak) i Složno za Rožaje - bratski i iskreno naprijed (Rožaje) ne poštuju odredbu o rasporedu žena na listi.

Obaveza o zastupljenosti žena nije zakonom propisana za članove Državne izborne komisije i opštinskih izbornih komisija. Ovo dovodi do situacije u kojoj Državna izborna komisija i određeni broj opštinskih izbornih komisija imaju neprihvatljivo mali broj žena. Tako na primjer, u Državnoj izbornoj komisiji od 17 članova i njihovih zamjenika, samo su dvije žene članice. U opštinskim izbornim komisijama koje su sprovodile lokalne izbore, žene su, kao članice ili zamjenice, uglavnom zastupljene u procentu preko 30%. Ipak, u OIK Rožaje, OIK Bijelo Polje i OIK Podgorica procenat žena kao članica i zamjenica je manji od 30%.

X Učešće manjina

Na ovim lokalnim izborima su se prijavile tri liste koje imaju pravo da koriste povlašćeni status manjine garantovan Zakonom o izboru odbornika i poslanika (učešće u raspodjeli mandata ako osvoje preko 0,7% od ukupnog broja glasova). To su: Albanci za Bar i Bošnjačka stranka u Baru i Albanska alternativa u Podgorici. Izborna lista Albanci za Bar je osvojila 0,8%, a Bošnjačka stranka u istoj opštini 3,9%. Albanska alternativa u Podgorici je na osnovu 100% obrađenog uzorka CeMI-ja osvojila 1,8%. Jedino je Albanska alternativa dobila mandat korišćenjem povlašćenog statusa kao manjinska partija. Bošnjačka partija u Baru je prešla zakonski census i osvojila mandat. Albanci za Bar iako se na njih nije primjenjivao zakonski census nijesu osvojili mandat zbog nedovoljno osvojenih glasova.

XI Izborni dan

CeMI je realizovao praćenje izbornog dana i za lokalne izbore akreditovao 836 posmatrača koji su pokrili biračka mjesta na kojima glasa 95% biračkog tijela sa pravom glasa. Praćenje izbornog dana realizovano je kroz nekoliko grupa aktivnosti: (1) praćenje realizacije izbornih procedura na biračkim mjestima, (2) paralelno prebrojavanje glasova, (3) praćenje rada opštinskih izbornih komisija, Državne izborne komisije, Agencije za sprječavanje korupcije i Ministarstva unutrašnjih poslova i (4) odnosi sa medijima i javnošću i uživo predstavljanje rezultata.

A. Sprovođenje izborne procedure na biračkim mjestima

Pravni tim CeMI-ja je zabilježio brojne nepravilnosti tokom izbornog dana, koje su u najvećem broju slučajeva uzrokovane nedovoljnom edukacijom i obučenošću članova biračkih odbora. One su bile zastupljene na relativno velikom broju biračkih mjesta i karakterisale su i prethodne izborne procese.

Pravni tim za nepravilnosti je u toku izbornog dana primio 50 prijava nepravilnosti kako od

posmatrača koji su nadgledali rad biračkih odbora na biračkim mjestima, tako i od samih građana. U većini slučajeva, CeMI-jevi posmatrači su naišli na dobar prijem, profesionalnu komunikaciju i saradnju sa članovima biračkih odbora. Ipak, bilo je i slučajeva grubih verbalnih napada članova biračkih odbora na posmatrača koji su izvjestili o nepravilnosti sa biračkih mjesta. Sa druge strane, posredstvom sajta, društvenih mreža i saopštenja za javnost, CeMI je pozivao građane da prijave sve uočene nepravilnosti. Sve registrovane nepravilnosti možemo grupisati u okviru nekoliko kategorija.

1. Nepravilnosti u radu opštinskih izbornih komisija i radu biračkih odbora

- U radu biračkih odbora su primjećene određene nepravilnosti u toku izbornog dana. Naime, zabilježeni su primjeri privremene zamjene članova biračkog odbora od strane lica koje nije akreditirani član biračkog odbora (na primjer, biračko mjesto 65-A);
- Prilikom prijema zahtjeva za glasanje putem pisma, prijavljeni su slučajevi prijema zahtjeva za glasanje putem pisma oko 14.30h (na primjer biračko mjesto br. 65-A u Podgorici);
- Zabilježeni su slučajevi da su dva a ne četiri povjerenika, od strane biračkog odbora, upućeni na sprovođenje procedure glasanja putem pisma (biračko mjesto br. 94-A u Podgorici i br. 47B u Pljevljima);
- Mnogobrojni verbalni sukobi na biračkim mjestima su karakterisali izborni dan. Neki od njih su rezultirali privremenim zatvaranjem biračkih mjesta, dok je bilo primjera i potpunog prekida glasanja na biračkim mjestima. Naime, nekoliko biračkih mjesta je bilo privremeno zatvoreno zbog verbalnih sukoba između članova biračkih odbora (na primjer: verbalni sukobi su zabilježeni zbog nemogućnosti da se članovi biračkog odbora dogovore oko glasanja putem pisma na biračkom mjestu br. 38 u Baru, zatim biračkom mjestu br. 14-B u Podgorici), dok je verbalni sukob između člana biračkog mjesta i vlasnika kuće u kojoj se izbori održavaju i jednog glasača rezultirao trajnim prekidom glasanja i zatvaranja tog biračkog mjesta (biračko mjesto br. 14 u Šavniku);
- Tokom izbornog dana, i biračko mjesto 70-B u Podgorici je bilo privremeno zatvoreno zbog činjenice da birač nije evidentiran u biračkom spisku, kao ni u sistemu za elektronsku identifikaciju, dok je na biračkom mjestu br. 59-A glasanje bilo prekinuto na 5 minuta zato što je zamjenik predsjednika biračkog odbora izašao u dvorište da opomene tri lica koja su vodila evidenciju o biračima koji su iskoristili svoje biračko parvo, čime se može pohvaliti ovo, u skladu sa Zakonom, postupanje pomenutog člana biračkog odbora. O primijećenoj evidenciji o broju izašlih birača izvjestili su i posmatrači sa biračkih mjesta br. 2-A, 21-C i 17-A u Podgorici;
- Dok je nekoliko biračkih mjesta zbog verbalnog sukoba među članovima biračkih odbora privremeno zatvoreno (br. 38 u Baru, br. 14-B i 59-A u Podgorici), neka od njih su bila veoma neulovna za rad. Tako je, na primjer, Opštinska izborna komisija donijela odluku da biračko mjesto br. 130 u Tuzima ne bude ni otvoreno, upravo zbog loših uslova za rad. Takođe, biračko mjesto br. 118 u Podgorici je bilo veoma neuslovno za rad (nema toaleta, vode, adekvatnog osvijetljenja), zbog čega je birački odbor razmatrao mogućnost njegovog zatvaranja;
- Primjeri nepravilnosti u radu biračkih odbora zabilježeni su i u Golubovcima, na biračkom mjestu 88, na kojem su tri glasača umjesto da dobiju po jedan glasački listić za lokalne izbore u Podgorici i lokalni parlament u Golubovcima, greškom dobili po dva listića za lokalne izbore u Podgorici, ne dajući im listiće za izbor odbornika u skupštini gradske opštine. Na prigovor nekih posmatrača, predsjednik BO nije dozvolio da se obustavlja glasanje već je obavijestio nadležnu izbornu komisiju;

2. Nepravilnosti u radu biračkih odbora

- Najveći broj nepravilnosti odnosio se na narušavanje tajnosti glasanja glasnim izgovaranjem imena glasača u toku elektronske identifikacije (biračka mjesta 59-A i 15-B u Podgorici), javnim izjašnjavanjem birača o opcijama za koje su glasali, prihvatanjem otvorenih glasačkih listića od strane biračkih odbora i nepoštovanjem procedura koje osiguravaju tajnost glasanja na biračkim mjestima (biračko mjesto br. 8 u Rožajama, biračko mjesto br. 92 u Golubovcima). Takođe, tajnost glasanja nije bila dovoljno zaštićena na određenim biračkim mjestima pa se dešavalo da nakon zajedničkog ulaska dva birača u kabinu ili glasnog izgovaranja sopstvenog izbora, listić ne bude proglašen nevažećim, što je bio slučaj sa biračkim mjestom br. 97 u Golubovcima;
- Grubo kršenje izborne procedure je zabilježeno u Pljevljima, na biračkom mjestu br. 54 gdje je građanin, na osnovu lične karte drugog lica, preuzeo glasački listić za to lice, odnio ga u automobil, a zatim ga vratio i ubacio u glasačku kutiju;
- Tajnost glasanja je grubo narušena i u Podgorici, na biračkom mjestu 82-A, gdje je član biračkog odbora zaokružio listić nepismenog lica na osnovu usmene izjave tog lica, koje je došlo da glasa u pratnji takođe nepismenog roditelja;
- Određen broj nepravilnosti su se odnosile na probleme u vezi identifikacije birača, usljed problema sa neuređenošću biračkog spiska (na primjer: biračko mjesto br. 2, br. 70-B, br. 105-B, br. 31-A, 39-A, br. 78, br. 16 u Podgorici, kao i br. 1 u Danilovgradu, te br. 71 i 72 u Baru);
- Nekoliko prijava posmatrača su se odnosile na neadekvatno ponašanje članova biračkih odbora, usljed pojave verbalnih sukoba između članova biračkih odbora ili od strane članova biračkih odbora prema posmatračima. Izuzev verbalnih sukoba među članovima biračkih odbora, koji su rezultirali privremenim (br. 38 u Baru, br. 14-B i 59-A u Podgorici) ili potpunim zatvaranjem biračkih mjesta (biračko mjesto br. 14 u Šavniku), na lokalnim izborima su zabilježeni i primjeri verbalnog sukoba članova biračkog odbora i CeMI-jevih posmatrača. Izvještavanje naših posmatrača sa biračkih mjesta je od strane biračkih odbora primljeno veoma neprimjereno, pa su članovi biračkih odbora verbalno napali naše posmatrače na biračkim mjestima br. 92 i 97 u Golubovcima, kao i biračkom mjestu br. 9 u Bijelom Polju. Najupečatljiviji slučaj je ipak bio biračko mjesto br. 92 u Golubovcima, na kojem su kako članovi biračkog odbora, tako i vlasnik kuće u kojoj je organizovano glasanje ne samo verbalno napali posmatrača, već mu onemogućili dalje prisustvo na biračkom mjestu, te ga uz grube prijetnje i omalovažavanje udaljili sa biračkog mjesta;
- Neka kršenja izbornog zakonodavstva sa prethodnih lokalnih i parlamentarnih izbora su se ponovila pa je tako bio primjetan određen broj biračkih odbora gdje predsjednik i članovi koriste mobilne telefone (biračko mjesto br. 2 u Podgorici na primjer, br. 75-A u Podgorici), Na biračkom mjestu 123-A glasač je fotografisao glasački listić i to priznao, ali listić nije proglašen nevažećim. Na određenim biračkim mjestima bilo je primjetno prisustvo propagandnog materijala od svega 4-5 metara od biračkog mjesta (biračko mjesto 7. u Podgorici);

3. Ocjene rada biračkih odbora

Prema nalazima posmatrača CeMI-ja neposredno sa biračkih mjesta, koji su dobijeni na osnovu standardizovanih upitnika o organizaciji izbornog dana i sprovođenju procedure glasanja, možemo izvesti sljedeće ocjene:

- 98.3% biračkih mjesta na kojima su bili raspoređeni CeMI-jevi posmatrači je otvoreno na vrijeme, 1.1% otvoreno je sa zakašnjenjem manjim od 15 minuta, dok 0.6% posjećenih biračkih mjesta nije otvoreno na vrijeme;

- Većina CeMI-jevih posmatrača ocjenjuje rad biračkih odbora prilikom otvaranja biračkih mjesta kao veoma dobar. Srednja ocjena rada biračkih odbora, na skali od jedan do pet, iznosi 4.5;
- 90.6% posmatrača navodi da je birački odbor prije otvaranja provjerio da li su obezbijeđeni uslovi za glasanje, dok 9.4% posmatrača daje negativan odgovor na ovo pitanje;
- Da su odgovornosti članova BO definisane žrijebanjem navodi 88.9% posmatrača, dok 11.1% posmatrača navodi da se odgovornosti članova BO nijesu dodijeljene na ovaj način;
- 2.9% posmatrača ukazuje na prisutnost tehničkih problema prilikom aktiviranja uređaja za elektronsku identifikaciju. Najčešći navođeni problemi odnose se napajanja aparata električnom energijom i upotrebom papira za štampanje;
- Kada su izborni materijali u pitanju, CeMI-jevi posmatrači najčešće navode nedostatak prenosno-mobilne kutije za glasanje i nedovoljan broj odštampanih izvoda iz biračkog spiska (jedan za glasanje putem pisma);
- Među posmatračima, 97.8% navodi da svi članovi biračkih odbora i posmatrači imaju dobar pregled procedure glasanja, naspram 2.2% posmatrača koji navode da su onemogućeni da posmatraju procedure glasanja zbog loših fizičkih uslova. Kako objašnjavaju, najčešći problem je nedovoljan pristup za nadgledanje rada uređaja za elektronsku identifikaciju;
- Da posmatračima nije obezbijeđena dobra saradnja sa biračkim odborom, tokom procedure nadgledanja, izjavljuje 6% CeMI-jevih posmatrača;
- Među nepravilnostima koje primjećuju, 4.1% posmatrača navodi stvaranje gužve na biračkom mjestu ili ispred biračkog mjesta koja se stvarala zbog visoke izlaznosti ili poteškoća u upotrebi uređaja za elektronsku identifikaciju. 26.1% posmatrača prijavljuje istovremeno glasanje više lica (glasanje članova familije odjednom), a 2.2% navodi da je bilo slučajeva da je neko glasao u ime druge osobe. Da je neko od članova biračkih odbora koristio mobilni telefon na BM navodi 10.9% posmatrača, dok 7.9% ukazuje na vođenje evidencije o imenima birača koji su glasali;
- Da je na BM bilo glasača koji nijesu glasali jer im ime nije u izvodu biračkog spiska za to glasačko mjesto navodi 25.5%
- Ukoliko je glasač glasno rekao ili na drugi način pokazao za koga je glasao, taj glas je poništen u 33.3% slučajeva, naspram 66.7% slučajeva kada je taj glas prihvaćen, što ukazuje na neujednačene kriterijume na svim BM;
- U 20h je zatvoreno 98.6% BM na kojima su nadgledali posmatrači Centra za monitoring i istraživanje;
- Da je bilo glasačkih listića koji su potpisani ili na bilo koji način označeni od strane glasača, navodi 17.1% posmatrača. Među njima, 96.7% navodi da su takvi listići proglašeni nevažećim dok 3.3% navodi suprotno. Sličnost među nevažećim listićima se odnosi na način zaokruživanja, te se tako najčešće javljaju listići na kojima nije zaokružen ni jedan izbor ili listići na kojima su zaokruženi svi kandidati;
- 16.5% posmatrača navodi da je na BM neko od članova biračkih odbora odbio da potpiše zapisnik, dok 83.5% posmatrača ne navodi ovaj problem;
- Prosječna ocjena biračkog mjesta, na skali od jedan do pet, u toku procesa zatvaranja i brojanja glasova iznosi 4.48. Među CeMI-jevim posmatračima, 66.7 % rad biračkog odbora ocjenjuje kao veoma dobro.
- Približno jedna trećina CeMI-jevih posmatrača (32.0%) navodi da na biračkom mjestu postoje fizičke barijere za pristup osobama sa invaliditetom, dok 68.0% posmatrača nije registrovao otežan pristup biračkom mjestu;

- Nešto više od polovine (53.7%) posmatrača takođe navodi da su izborni materijali dostupni na Brajevoj azbuci. Na skoro jednu trećinu biračkih mjesta (28.6%) na kojima su posmatrali CeMI-jevi posmatrači, materijali nijesu prilagođeni osobama sa oštećenim vidom;
- Da su izborni materijali na BM dostupni na jeziku nacionalnih manjina navodi 46.9% CeMI-jevih posmatrača, naspram 39.1% koji navode suprotno;
- Više od polovine CeMI-jevih posmatrača (75.0%) navodi da osim njih na biračkom mjestu nije bilo drugih domaćih nestranačkih posmatrača. Domaći nepartijski posmatrači bili su prisutni na 25.0% biračkih mjesta sa kojih su izvještavali CeMI-jevi posmatrači.

Za razliku od predsjedničkih izbora koji su održani 15. aprila 2018. godine, tokom izbornog dana na lokalnim izborima, nijesu primijećene nepravilnosti koje su se odnosile na nepotpun sastav biračkih odbora. Naime, na predsjedničkim izborima, na određenom broju biračkih mjesta primijećeno od strane posmatrača CeMI-ja da su birački odbori radili u nepotpunom sastavu, što nije bio slučaj sa lokalnim izborima.

Interesantna je i činjenica da na lokalnim izborima, za razliku od predsjedničkih, nije bilo nepravilnosti kada je u pitanju prelazak na vizuelnu identifikaciju birača, za one slučajeve kada birače uređaj za elektronsku identifikaciju ne prepozna, iako se nalaze u biračkom spisku. Naime, tokom predsjedničkih izbora, bilo je primjetno da birački odbori nemaju ujednačenu praksu po pitanju postupanja prema licima koje uređaj za elektronsku identifikaciju ne prepoznaje a ima ih u biračkom spisku. Iako je bilo nesporno utvrditi identitet ovih birača posredstvom vizuelne identifikacije birača, na određenom broju biračkih mjesta, ovim biračima nije omogućeno glasanje te su na taj način bili uskraćeni aktivnog biračkog prava.

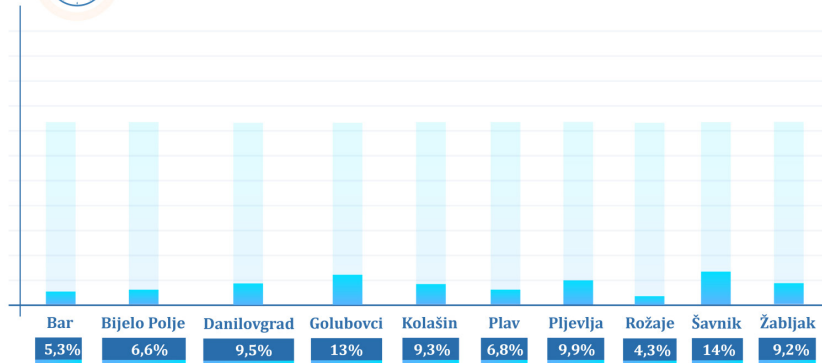
Kako smo tokom predsjedničkih izbora u više navrata izvještavali o ovim nepravilnostima, i pozivali članove biračkih odbora da omoguće biračima da im se omogući glasanje u ovim slučajevima, vjerujemo da su naponi CeMI-ja u značajnoj mjeri uticali da ovakve nepravilnosti ne okarakterišu i lokalne izbore. Slično, posmatrači CeMI-ja su tokom predsjedničkih izbora primijetili da je bilo slučajeva lica sa diplomatskim pasošem koje uređaj nije prepoznavao i zbog toga im nije dozvoljeno glasanje, iako su bili na biračkom spisku, što nije bio slučaj sa lokalnim izborima.

B. CeMI-jeve procjene izlaznosti i rezultata izbora

Na prvom medijskom obraćanju, održanom u 9h, predstavljena je procjena izlaznosti do 9 časova koja je iznosila: Podgorica 7,7%, Bar 5.3%, Bijelo Polje 6.6%, Danilovgrad 9.5% , Žabljak 9.2%, Kolašin 9.3%, Plav 6.8%, Pljevlja 9.9%, Rožaje 4.3%, Golubovci 13% i Šavnik 14%.

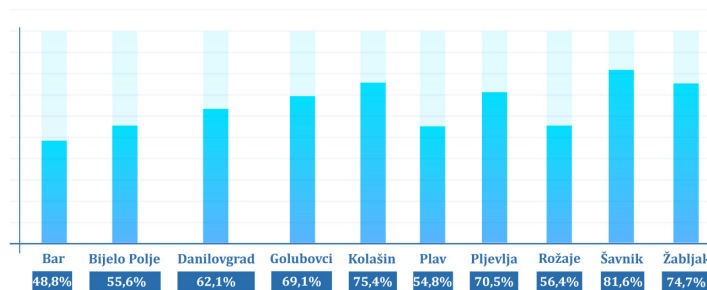
Podgorica Lokalni izbori 2018. 7.7%

Na obraćanju održanom u 11h, saopšteno je da je izlaznost do 11h časova iznosila: Bar 15.7%, Bijelo Polje 19.4%, Pljevlja 27.1%, Plav 23.4%, Kolašin 28.5%, Rožaje 14.8%, Podgorica 21.2%, Golubovci 23%, Danilovgrad 24.4%, Žabljak 27.4%, Šavnik 32.9%. Na obraćanju koje je održano u 13h, CeMI je predstavio procjenu izlaznosti do 13 časova. Izlaznost do 13h iznosila je: Podgorica 33.8%, Bar 26.5%, Bijelo Polje 30.6%, Danilovgrad 36.7%, Žabljak 46.3%, Kolašin 46.2% Plav 34.3%, Pljevlja 43.4%, Rožaje 28.6%, Šavnik 55.4%, Golubovci 41.8%. Na obraćanju održanom u 17 časova, saopšteno je da je izlaznost do 17h iznosila: u Podgorici 49%, Baru 39.3%, Bijelom Polju 46.9%, Danilovgradu 47.9%, Žablaku 68.1%, Kolašinu 66.7%, Plavu 47.8%, Pljevljima 64.1%, Rožajama 45.4%, Šavniku 80.5% i Golubovcima 57.1%. Na obraćanju koje je održano u 19h, predstavljeni su rezultati izlaznosti do 19 časova, prema kojima je ukupna izlaznost do održavanja obraćanja iznosila: u Podgorici 59.9%, Baru 48.8%, Bijelom Polju 55.6%, Danilovgradu 62.1%, Žablaku 74.7%, Kolašinu 75.4%, Plavu 54.8%, Pljevljima 70.5%, Rožajama 56.4%, Šavniku 81.6% i Golubovcima 69.1%.

Podgorica Lokalni izbori 2018. 59.9%

Odstupanje CeMI-jevih procjena rezultata izbora u odnosu na zvanične rezultate (po opštinama)		
Opština	Preliminarna procjena	Konačna procjena (%)
Podgorica	0.09	0.01
Pljevlja	0.14	0.00
Šavnik	1.13	1.13
Bar	0.02	0.02
Bijelo Polje	0.53	0.05
Danilovgrad	0.67	0.09
Žabljak	0.63	0.63
Kolašin	0.09	0.09
Golubovci	0.86	0.01
Plav	0.7	0.27
Rožaje	0.26	0.00

*U slučaju Šavnika postoji značajnije odstupanje zbog nepokrivanja nekoliko biračkih mjesta.

Prosječno odstupanje CeMI-jevih procjena u odnosu na rezultate koje je objavila Državna izborna komisija, na nivou svih opština, je 0,21%.

C. Zvanično proglašenje privremenih rezultata izbora

Na osnovu izbornog materijala sa svih biračkih mjesta za lokalne izbore od strane opštinskih izbornih komisija slijede rezultati lokalnih izbora.

Podgorica

1. Za dobro građana Podgorice - Milo Đukanović 48047 glasova, odnosno 32 mandata;
2. Aleksa Bečić - Dritan Abazović - Podgorica za 21.vijek 26032, odnosno 17 mandata;
3. Demokratski front - Socijalistička narodna partija 12291, odnosno 8 mandata;
4. Socijaldemokrate - Ivan Brajović5122, odnosno 3 mandata;
5. Građanski savez za promjene SDP – DEMOS.....2985, odnosno 0 mandata;
6. Marko Milačić - Da Podgorica bude porodica.....2399, odnosno 0 mandata;
7. Albanska alternativa/ Alternativa Shqiptare..... 1492, odnosno 1 mandat;
8. Ujedinjena Crna Gora - Goran Danilović.....1409, odnosno 0 mandata;
9. Grupa građana Saša Mijović - Pobjednik od riječi746, odnosno 0 mandata;
10. Srpska Koalicija - Dobrilo Dedeić199, odnosno 0 mandata.

Bar

1. Za dobro građana Bara Pobjednički!
DPS – Milo Đukanović.....7218 glasova, odnosno 15 mandata;
2. „Socijaldemokrate – Mićo Orlandić
– Dosljedno za nova radna mjesta i razvoj Bara“3824, odnosno 7 mandata;
3. RADOMIR NOVAKOVIĆ CAKAN – BIRAM BAR ...2580 glasova, odnosno 5 mandata;
4. ALEKSA BEČIĆ – DRITAN ABAZOVIĆ – BAR ZA 21. VIJEK
– DEMOKRATE – URA2401 glasova, odnosno 4 mandata;
5. SDP BAR ZA PROMJENE
– DR DRAGINJA VUKSANOVIĆ1432 glasova, odnosno 2 mandata;
6. „Demokratski front – Socijalistička narodna partija,
Za grad koji volimo!“1333 glasova, odnosno 2 mandata;
7. BOŠNJAČKA STRANKA814 glasova, odnosno 1 mandat;
8. MARKO MILAČIĆ – PRAVA CRNA GORA
– ZA PRAVI BAR.....662 glasova, odnosno 1 mandat;
9. Demos – „Čistim rukama za budućnost Bara“246 glasova, odnosno 0 mandata;
10. „REFORMA“ ZA BAR.....194 glasova, odnosno 0 mandata;
11. ALBANCI ZA BAR / SHQIPTARËT PËR TIVARIN
(DS u CG / LD në MZ – DP/PD)163 glasova, odnosno 0 mandata.

Bijelo Polje

1. ZA DOBRO GRAĐANA BIJELOG POLJA! POBJEDNIČKI!
KOALICIJA DPS-BS-SD MILO ĐUKANOVIĆ!..... 13811 glasova, odnosno 25 mandata;
2. ALEKSA BEČIĆ – DRITAN ABAZOVIĆ – BIJELO POLJE ZA 21 VIJEK
– DEMOKRATE – URA2238 glasova, odnosno 4 mandata;
3. DF BIRAJ. ODLUČI. PROMIJENI!2220 glasova, odnosno 4 mandata;
4. NAJBOLJI IZBOR- SNP BIJELO POLJE
– DR RAŠO NIŠAVIĆ.....1557 glasova, odnosno 2 mandata;
5. SDP – ZA ŽIVOT U BIJELOM POLJU1525 glasova, odnosno 2 mandata;
6. Ujedinjena Crna Gora – Goran Danilović
– OZBILJNI LJUDI ZA OZBILJAN GRAD!940 glasova, odnosno 1 mandat;
7. SRPSKA KOALICIJA – SLAVKO FUŠTIĆ.....515 glasova, odnosno 0 mandata;
8. SAVEZ ZA POMIRENJE – Svetislav Perišić
– „ŽIVOT NE MOŽE DA ČEKA“254 glasova, odnosno 0 mandata;
9. „ZA NAŠ GRAD - BIJELO POLJE“ – Crnogorska i SPP ...140 glasova, odnosno 0 mandata.

Danilovgrad

1. Za dobro građana Danilovgrada Pobjednički! Koalicija DPS, LP
– Milo Đukanović4422 glasova, odnosno 19 mandata;
2. ALEKSA BEČIĆ – DRITAN ABAZOVIĆ - DANILOVGRAD ZA 21. VIJEK
– DEMOKRATE – URA1533 glasova, odnosno 6 mandata;
3. Socijaldemokrate – Ivan Brajović
– Dosljedno za Danilovgrad788 glasova, odnosno 3 mandata;

4. Narodna koalicija – Časno za Danilovgrad – Demokratska narodna partija, Socijalistička narodna partija i Jugoslovenska komunistička partija Crne Gore.....635, glasova, odnosno 2 mandata;
5. Nova srpska demokrtija – Pokret za promjene – Za srpsko-crnogorski dogovor. Bratski, iskreno naprijed!514 glasova, odnosno 2 mandata;
6. Marko Milačić – Za pravi Danilovgrad – Prava Crna Gora....319 glasa, odnosno 1 mandat;
7. SDP – Časno za promjene – Dražen Dragojević.....266 glasova, odnosno bez mandata;

Žabljak

1. Za dobro građana Žabljaka. Pobjednički!
Koalicija DPS, SD – Milo Đukanović1303 glasova, odnosno 18 mandata;
3. Demokratski Front – Socijalistička narodna partija Crne Gore.....506 glasova, odnosno 6 mandata;
3. Aleksa Bečić – Demokrate – Pobjede a ne podjele
– Dođi kući jer imamo plan525 glasova, odnosno 7 mandata;

Kolašin

1. DPS.....1983 glasova, odnosno 13 mandata;
2. DEMOKRATE – Aleksa Bečić.....916 glasova, odnosno 6 mandata;
3. DF-SNP.....798 glasova, odnosno 5 mandata;
4. GRUPA BIRAČA ŠULE I MIKAN SA GRAĐANIMA
ZA KOLAŠIN490 glasova, odnosno 3 mandata;
5. SD435 glasova, odnosno 2 mandata;
6. SDP.....343 glasova, odnosno 2 mandata;
7. UJEDINJENA CRNA – GORA – Goran Danilović120 glasova, odnosno 0 mandata;

Plav

1. Socijaldemokrate – Ivan Brajović – Dosljedno za Plav1538 glasova, odnosno 10 mandata;
2. Bošnjačka stranka.....1064 glasova, odnosno 7 mandata;
3. Za dobro građana plava, Pobjednički! DPS-Milo Đukanović.....985 glasova, odnosno 6 mandata;
4. Socijaldemokratska partija-Promjene na djelu534 glasova, odnosno 3 mandata;
5. Koalicija DF-SNP344 glasova, odnosno 2 mandata;
6. Alternativa Shqiptare – Albanska alternativa-Iber Hoti .203 glasova, odnosno 1 mandat;
7. Grupa birača-Biram Plav-Zgjedhim Plaven230 glasova, odnosno 1 mandat;
8. Aleksa Bečić-Demokrate-Pobjede, a ne podjele
– Dođi kući jer imamo plan 176 glasova, odnosno 1 mandat;
9. Stranka pravde i pomirenja-Plav naš dom.....37 glasova, odnosno 0 mandata;

Pljevlja

1. Za dobro građana Pljevalja – Pobjednički!
Koalicija DPS, SD, BS – Milo Đukanović..... 10138 glasova, odnosno 20 mandata;
2. Aleksa Bečić – Demokrate – Pobjede a ne podjele
– Dođi kući jer imamo plan.....3743 glasova, odnosno 7 mandata;
3. Koalicija Nova srpska demokratija – Socijalistička narodna partija Crne Gore
– Pokret za promjene. Da Pljevljima svane-skromno
i iskreno naprijed!2467 glasova, odnosno 4 mandata;
4. Za spas Pljevalja – Demokratska narodna partija, Pokret za Pljevlja,
Prava Crna Gora, Vladislav Bojovic, dr Novica Stanić,
Marko Milačić.....2207 glasova, odnosno 4 mandata;
5. Pljevlja svima – dr Adnan Hadžiosmanović.....337 glasova, odnosno 0 mandata;

Rožaje

1. Bošnjačka stranka – Rafet Husović,
Rožaje na prvom mjestu6836 glasova, odnosno 19 mandata;
2. ZA DOBRO GRAĐANA ROŽAJA, POBJEDNIČKI DPS
– Milo Đukanović3734 glasova, odnosno 10 mandata;
3. Socijaldemokrate – Ivan Brajović
– Dosljedno za Rožaje.....1559 glasova, odnosno 4 mandata;
4. SDP - za Promjene617 glasova, odnosno 1 mandat;
5. SPP – Hazbija Kalač – MIJENJAJ,
DRUGE NAM NEMA378 glasova, odnosno 0 mandata;
6. ALEKSA BEČIĆ – DEMOKRATE – POBJEDE, A NE PODJELE
– DOĐI KUĆI, JER IMAMO PLAN.....106 glasova, odnosno 0 mandata;
7. URA – Husein Ljaić – ROŽAJE NAŠA KUĆA100 glasova, odnosno 0 mandata;
8. Složno za Rožaje – bratski i iskreno naprijed70 glasova, odnosno 0 mandata;
9. Promjene za bolje Rožaje – Aida Nina Kurpejović.....30 glasova, odnosno 0 mandata;

Šavnik

1. Za dobro građana Šavnika pobjednički! Koalicija DPS,
SD – Milo Đukanović862 glasova, odnosno 19 mandata;
2. Koalicija – Socijalistička narodna partija
– Demokratski Front.....381 glasova, odnosno 8 mandata;
3. Aleksa Bečić – Demokrate – Pobjede a ne podjele
– Dođi kući jer imamo plan.....152 glasova, odnosno 3 mandata;

D. Komunikacija sa javnošću

Centar za monitoring i istraživanje - CeMI je u toku izbornog dana imao 8 pres konferencija povodom lokalnih izbora održanih u Glavnom gradu, 9 opština i gradskoj opštini Golubovci.

CeMI je putem pres konferencija obavještavao javnost o izlaznosti, nepravilnostima, trendovima glasanja kao i projekciji rezultata nakon zatvaranja biračkih mjesta.

Nepravilnosti o kojima smo informisali javnost evidentirane su od strane naših posmatrača na terenu kao i od strane zainteresovanih građana, koji su tokom čitavog izbornog dana obavještavali CeMI o nepravilnostima koje su uočavali.

CeMI je na pres konferencijama predstavio izlaznost do 9h, 11h, 13h, 17h i 19h uključujući komparativnu analizu broja birača koji su glasali u istim periodima u Podgorici na prethodnim predsjedničkim i parlamentarnim izborima održanim 2016. godine.

CeMI-jevi predstavnici su u toku izbornog dana gostovali i na javnim i na privatnim elektronskim medijima. Takođe, CeMI-jeve procjene izlaznosti i preliminarne rezultate objavili su svi štampani mediji. Predstavnici CeMI-ja su gostovali u dvije ključne večernje TV emisije posvećene izborima emitovane na dvjema televizijama sa nacionalnom pokrivenošću (RTCG i TV Vijesti).

Sve pomenute informacije u vezi sa izborima su takođe bile dostupne na specijalizovanom web sajtu www.izbori2018.me kao i na zvaničnim profilima CeMI-ija na društvenim mrežama, Facebook-u i Twitter-u.

Kada je riječ o projekciji rezultata, CeMI je na 2 konferencije za medije u izornoj noći dao preliminarne procjene, na bazi obrađenih biračkih mjesta.

Dvije medijske kuće (Radio Televizija Crne Gore i TV Vijesti) sa nacionalnom frekvencijom prenosile su konferencije uživo. Ove dvije televizije su bile direktno linkovane na CeMI-jev softver kojim je uživo prenošene projekcije rezultata brzinom kojim su podaci pristizale u CeMI-jev pres centar.

CeMI je broj telefona za prijave nepravilnosti učinio vidljivijim putem tehnike boostovanja na društvenim mrežama, Facebook-u, Twitteru i Instagramu, što je doprinijelo da o ovom broju bude informisan što veći broj građana Crne Gore, koji koriste pomenute društvene mreže.

Pored toga, CeMI je na svojoj internet stranici www.izbori2018.me učinio javno dostupnim podatke o projekciji rezultata sa biračkih mjesta, koji su ažurirani dinamikom kojom su prikupljeni sa terena, tako da je javnost u svakom trenutku imala uvid u procjenu rezultata na bazi obrađenog uzorka.

XII Mediji

Centar za monitoring i istraživanje CeMI nije sprovodio sistematski media monitoring za lokalne izbore, koji su održani 27. maja u Glavnom gradu, 9 opština (Bar, Bijelo Polje, Danilovgrad, Kolašin, Plav, Pljevlja, Podgorica, Rožaje, Šavnik i Žabljak) i gradskoj opštini Golubovci.

Podaci predstavljeni u ovom odjeljku se zasnivaju na intervjuima sa domaćim i međunarodnim zainteresovanim stranama, zapažanjima eksperata CeMI-ja kao i podacima iz Izvještaja o medijskom predstavljanju tokom kampanje za lokalne izbore Agencije za elektronske medije koji se odnosi na 21 od ukupno 29 emitera, koji su usvojili posebna pravila o medijskom predstavljanju.

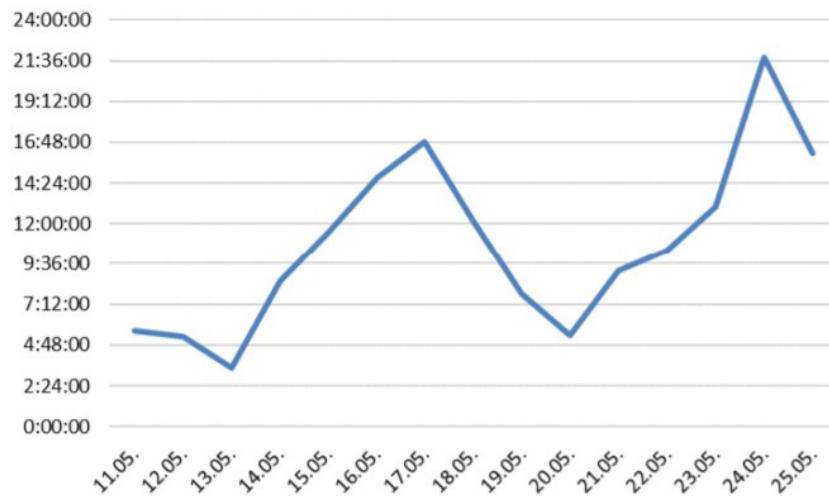
CeMI je posebno analizirao medijsku zastupljenost četiri nacionalna TV emitera za koja su podaci takođe dostupni u Izvještaju Agencije: TVCG1, TV Vijesti, TV Pink i TV Prva.

Na osnovu Zakona o izboru odbornika i poslanika, Poglavlje VII, medijsko praćenje u predizbornoj kampanji počinje od dana potvrđivanja izborne liste učesnika predizborne kampanje i prestaje 24 sata prije dana održavanja izbora. Pozivajući se na pomenuti Zakon, medijsko praćenje aktivnosti kandidata moglo je biti realizovano počevši od 11. maja do 25. maja, kada je počela izborna tišina.

Ukupno trajanje medijskog predstavljanja na programu 21 emitera je za period od 11. do 25. maja iznosilo 9.713 minuta ili približno 162 sata za period od 15 dana.

Od ukupnog medijskog predstavljanja (9.713 minuta) 58% se odnosi na televizijsko a 42% na radijsko predstavljanje.³

Grafik 1: Ukupna količina medijskog predstavljanja tokom kampanje - trend⁴

Kod medijskog predstavljanja razlikuje se (1) informisanje o predizbornim aktivnostima⁵, (2) predstavljanje izborne liste⁶ i (3) političko oglašavanje⁷. Od ove tri vrste medijskog predstavljanja je najviše bila zastupljena kategorija predstavljanje izborne liste.

³ Izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za lokalne izbore – maj 2018. godine, str. 10

⁴ Izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za lokalne izbore – maj 2018. godine, str. 10

⁵ Informisanje o predizbornim aktivnostima. U ovu grupu su svrstani prilozi i informacije, prvenstveno iz informativnog programa, koje se odnose na najave ili izvještaje sa promotivnih skupova, saopštenja, izvještaje sa press konferencija i druge priloge i izvještaje u kojima se u okviru informativnih emisija vrši direktno upućivanje na predizborne aktivnosti izbornih lista, stavove ili mišljenja.

Izuzetak čine najave i izvještaji sa promotivnih skupova koje su javni emiteri emitovali u blokovima komercijalnog marketinga, proizvedeni od strane izbornih lista. Ova vrsta medijskog predstavljanja je svrstana u kategoriju političko oglašavanje.

U kategoriju informisanje o predizbornim aktivnostima nijesu ušle informacije i prilozi koji se odnose na tehničke i servisne informacije vezane za tok izbornog postupka u kojima se vrši spominjanje izborne liste bez jasnog promotivnog upućivanja na njegove aktivnosti, stavove ili mišljenja. U navedenu grupu nijesu ušla saopštenja, izjave i komentari različitih subjekata koji se odnose na tok izbornog procesa i ne mogu se povezati sa promotivnim aktivnostima izborne liste. Izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za lokalne izbore – maj 2018. godine, str. 10

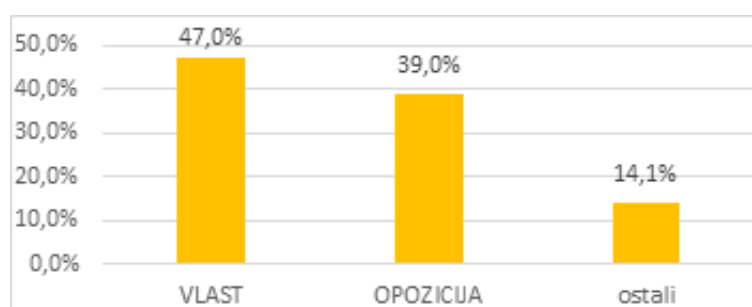
⁶ Predstavljanje izborne liste. U ovu grupu su svrstane debate, sučeljavanja, intervjui i druge posebne emisije, uključivo posvećene izborima, u kojima se javnost upoznaje sa aktivnostima, idejama i mišljenjem predstavnika izbornih lista. Vrijeme trajanja emisija u kojima je učestvovalo više izbornih lista je podijeljeno na sve učesnike emisije. U vrijeme trajanja uračunate su i reprize emisija u kojima je vršeno predstavljanje. Izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za lokalne izbore – maj 2018. godine, str. 10

⁷ Političko oglašavanje. U ovu grupu su svrstani političko-propagandni sadržaji emitovani u blokovima tzv. političkog marketinga, spotovi i drugi vidovi političke komercijalne audiovizuelne komunikacije, kao i svi drugi oblici medijskog predstavljanja koje je emiter označio („politički marketing“, „plaćeni termin“ i sl.) da su vršeni uz naknadu. U navedenu grupu su za javne emitere svrstani i sadržaji opisani u tački (1) stav 2. Izvještaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za lokalne izbore – maj 2018. godine, str. 10

Izvršaj Agencije je pokazao da je na četiri televizije (RTCG, TV Prva, TV Pink M i TV Vijesti) najveće medijsko predstavljanje zabilježeno kada je riječ o vladajućoj koaliciji u Crnoj Gori, što u procentima iznosi 47% odnosno 31h 22 minuta i 57 sekundi. Medijsko predstavljanje parlamentarne opozicije je bilo manje za 8% odnosno iznosilo je 26h 2 minuta i 13 sekundi.

Treba istaći da iz izvještaja Agencije nije bilo moguće vidjeti strukturu medijskog predstavljanja, odnosno u kojem procentu plaćeni marketing učestvuje, odnosno da privatne televizije nijesu u obavezi da pružaju besplatno vrijeme za oglašavanje političkih partija koje učestvuju u kampanji. Stoga navedeni nalazi mogu biti značajno opredijeljeni preferencijama samih partija na kojoj televiziji će se reklamirati, odnosno oni su više indikativni nego u potpunosti reprezentativni.

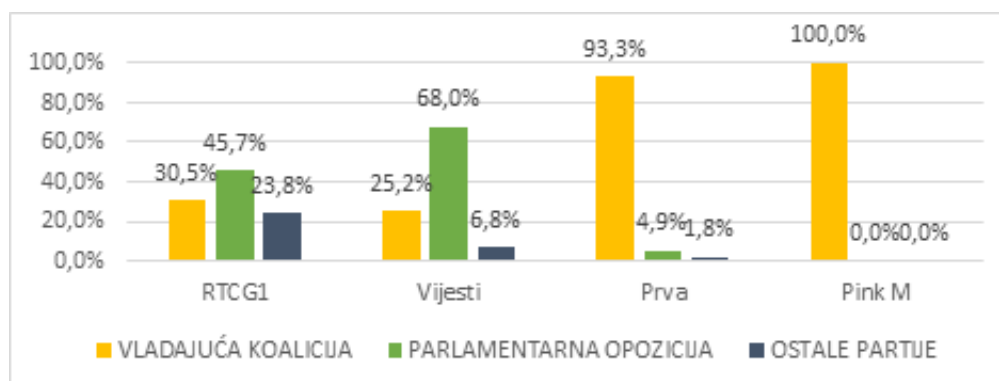
Grafik 2: Ukupno medijsko predstavljanje vladajuće koalicije, parlamentarne opozicije i ostalih partija u Crnoj Gori na četiri televizije (RTCG, TV Prva, TV Pink M i TV Vijesti)

Od gore pomenute četiri televizije koje je CeMI analizirao, na dvije televizije (RTCG i TV Vijesti) zabilježeno je veće medijsko predstavljanje parlamentarne opozicije u odnosu na medijsko predstavljanje vladajuće koalicije. S druge strane, TV Pink M je u potpunosti favorizovao vladajuću koaliciju u Crnoj Gori na način što medijsko predstavljanje parlamentarne opozicije nije ni postojalo na ovoj televiziji, odnosno medijsko predstavljanje vladajuće koalicije je bilo stopostotno (100%).

CeMI je do sličnih podataka došao i kada je riječ o TV Prva, gdje je medijsko predstavljanje vladajuće koalicije takođe bilo dominantno (93,3%) u odnosu na medijsko predstavljanje parlamentarne opozicije (4,9%).

Grafik 3: Medijsko predstavljanje vladajuće koalicije, parlamentarne opozicije i ostalih partija u Crnoj Gori na televizijama: RTCG1, TV Vijesti, TV Prva i TV Pink M.

Procenti medijskog predstavljanja vladajuće koalicije na TV Prva su takođe značajno veći od medijskog predstavljanja parlamentarne opozicije i oni variraju od najmanje 80,8% u Bijelom Polju do 100% u opštinama Danilovgrad, Šavnik i Žabljak.

Treba izdvojiti TV Pink M kao negativan primjer, s obzirom na to da je na ovoj televiziji postojalo isključivo medijsko predstavljanje vladajuće koalicije i to u procentu od 100%.

Podaci koje je CeMI dobio analizom podataka Agencije su gotovo identični kada govorimo o medijskoj predstavljenosti vladajuće koalicije i parlamentarne opozicije na četiri televizije. U 10 od 11 opština, medijsko predstavljanje parlamentarne opozicije na RTCG je bilo veće u odnosu na medijsko predstavljanje vladajuće koalicije. Izuzetak je opština Plav u kojoj je medijsko predstavljanje vladajuće koalicije na ovoj televiziji bilo veće od predstavljanja parlamentarne opozicije za 1,1%.

U 3 od 11 opština (Podgorica, Bar, gradska opština Golubovci) medijsko predstavljanje parlamentarne opozicije na TV Vijesti je bilo veće od medijskog predstavljanja vladajuće koalicije. U ostalim opštinama (Bijelo Polje, Danilovgrad, Kolašin, Plav, Pljevlja, Rožaje, Žabljak) medijsko predstavljanje vladajuće koalicije je bilo značajno veće od medijskog predstavljanja parlamentarne opozicije na ovoj televiziji.

U nastavku izvještaja nalaze se tabele koje pokazuju procenete medijske zastupljenosti vladajuće koalicije, parlamentarne opozicije i ostalih partija na četiri televizije:

PODGORICA

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	26,4%	100,00%	92,2%	23,3%
Parlamentarna opozicija	40,8%		5,4%	69,6%
Ostale partije	32,8%		2,4%	7,1%
Suma	100%	100%	100%	100%

BAR

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	24,3%	100,0%	97,0%	23,9%
Parlamentarna opozicija	45,3%	0,0%	0,0%	55,7%
Ostale partije	30,4%	0,0%	3,0%	20,3%
Suma	100%	100%	100%	100%

BIJELO POLJE

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	7,5%	100,0%	80,8%	61,1%
Parlamentarna opozicija	45,9%	0,0%	17,0%	29,0%
Ostale partije	46,6%	0,0%	2,3%	9,8%
Suma	100%	100%	100%	100%

DANILOVGRAD

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	25,3%	100,0%	100,0%	
Parlamentarna opozicija	66,6%	0,0%	0,0%	
Ostale partije	8,1%	0,0%	0,0%	
Suma	100%	100%	100%	100%

GOLUBOVCI

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	33,5%	100,0%	89,8%	28,5%
Parlamentarna opozicija	53,0%	0,0%	10,2%	71,5%
Ostale partije	13,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Suma	100%	100%	100%	100%

KOLAŠIN

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	38,2%	100,0%	97,9%	76,8%
Parlamentarna opozicija	43,2%	0,0%	2,1%	23,2%
Ostali	18,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Suma	100%	100%	100%	100%

PLAV

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	45,0%	100,0%	91,4%	100,0%
Parlamentarna opozicija	43,9%	0,0%	8,6%	0,0%
Ostale partije	11,1%	0,0%	0,0%	0,0%
Suma	100%	100%	100%	100%

PLJEVLJA

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	20,2%	100,0%	97,6%	100,0%
Parlamentarna opozicija	53,5%	0,0%	2,4%	0,0%
Ostale partije	26,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Suma	100%	100%	100%	100%

ROŽAJE

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	33,3%	100,0%	100,0%	0,0%
Parlamentarna opozicija	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Ostale partije	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Suma	100%	100%	100%	100%

ŠAVNIK

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	30,3%	100,0%	97,5%	100,0%
Parlamentarna opozicija	44,4%	0,0%	2,5%	0,0%
Ostale partije	25,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Suma	100%	100%	100%	100%

ŽABLJAK

	RTCG	TV PINK M	TV Prva	TV Vijesti
Vladajuća koalicija	25,8%	100,0%	100,0%	100,0%
Parlamentarna opozicija	74,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Ostale partije	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Suma	100%	100%	100%	100%

Prema podacima koje smo koristili iz izvještaja monitoringa medija Agencije za elektronske medije ukupno medijsko predstavljanje parlamentarne opozicije na RTCG je za 15,2% bilo veće u odnosu na medijsko predstavljanje vladajuće koalicije s tim da taj podatak treba uzeti sa rezervom, s obzirom na to da CeMI nije raspolagao sa podacima koji se odnose na kompletnu strukturu medijskog predstavljanja, odnosno da je u ove podatke uključena i besplatna minutaža za oglašavanje političkih partija uoči izbora koju je RTCG u obavezi da obezbijedi. Odnos između medijskog predstavljanja vladajuće koalicije i parlamentarne opozicije takođe ublažava i činjenica da je broj partija koje predstavljaju parlamentarnu opoziciju veći u odnosu na broj partija koje predstavljaju vladajuću koaliciju, pa je samim time i njihovo procentualno učešće, makar u dijelu predstavljanje izborne liste time i povećano.

Svakako, treba se podsjetiti da period od decembra 2017.godine do danas prate značajne promjene u kadrovskoj strukturi Javnog servisa. Prvobitno su na nezakonit način smijenjena dva člana Savjeta RTCG zbog navodnog nepoštovanja ograničenja u vršenju funkcije (Goran Đurović i Nikola Vukčević). Nevladin sektor je ovu smjenu osudio, organizujući protest na kojem su istakli da je Crnoj Gori potreban nezavistan javni servis, bez političkog uticaja od strane vlasti, koji je prema mišljenju nevladinih organizacija bio presudan u smjenama članova Savjeta RTCG. Smijenjen je takođe i predsjednik Savjeta RTCG Vladimir Pavićević i na njegovo mjesto postavljen nedavno izabran član Savjeta Ivan Jovetić.

Posljednja dešavanja u Savjetu RTCG predstavljaju niz aktivnosti vladajuće DPS kojim je povratila kontrolu nad javnim servisom. U periodu nakon održavanja lokalnih izbora došlo

je do smjene generalne direktorke RTCG, Andrijane Kadije, kao i Vladana Mićunovića, direktora TVCG. Dešavanja u vezi sa javnim servisom su negativno okarakterisana od strane State Department-a SAD, ocjenjujući ovu odluku kao čin koji podriva slobodu medija, a koja je od centralnog značaja za integraciju Crne Gore u evroatlantsku zajednicu.

Politička kontrola nad javnim servisom od strane vladajuće DPS je negativno ocijenjena i od strane EU, ističući slobodu medija i slobodu izražavanja kao ključan element za pregovaračko poglavlje 23.

Negativne kritike su došle i od strane OEBS-a, koje su izrazile zabrinutost zbog dešavanja u Javnom servisu, naglašavajući da politika ne bi trebalo da se miješa u rukovođenje Javnim servisom.

Pozivajući se na integritet Kadije i Mićunovića i nezavisnost u obavljanju svoje pozicije u odnosu na vladajuću koaliciju i parlamentarnu opoziciju, kao i na važnost slobode medija i izražavanja, nevladin sektor je smjenu Kadije i Mićunovića od strane vladajuće DPS oštro osudio.

XIII Međunarodni i domaći posmatrači

Zakon o izboru odbornika i poslanika predviđa da ovlašćeni predstavnici domaćih nevladinih organizacija, registrovanih za praćenje ostvarivanja političkih sloboda i prava, mogu pratiti tok izbora i rad organa za sprovođenje izbora, u skladu sa ovim zakonom. Domaće nevladine organizacije zainteresovane za praćenje izbora podnose prijavu Državnoj izbornoj komisiji, koja u roku od 48 časova od prijema prijave, izdaje službena ovlašćenja ili rješenjem odbija izdavanje ovlašćenja. Organi za sprovođenje izbora su dužni da stranom i domaćem posmatraču omoguće praćenje toka izbora i rada organa za sprovođenje izbora. Birački odbor u zapisniku konstatuje prisustvo posmatrača na biračkom mjestu. Državna izborna komisija na prijedlog organa za sprovođenje izbora, može oduzeti ovlašćenje ili identifikacionu karticu licu kome je izdata, ukoliko se ne pridržava pravila o održavanju reda na biračkom mjestu, odnosno pravila o radu organa za sprovođenje izbora.

A. Međunarodni posmatrači

Međunarodni posmatrači ovih izbora su: Ambasada SAD (19) i Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori i ambasada zemalja članica Evropske unije (18).

Međunarodni posmatrači prema podacima Državne izborne komisije su na prethodnim predsjedničkim izborima održanim 15. aprila 2018: OSCE (93), ODIHR (154) Savjet Evrope (18), Evropski parlament (14), ambasada SAD u Crnoj Gori (21), Ambasada Francuske u Crnoj Gori (dva), ambasada Kraljevine Holandije (1), Državna izborna komisija Makedonije (četiri), ambasada Kanade u Srbiji (jedan), Centralna izborna komisija Republike Kosovo (sedam), NVO Silba (24).

B. Domaći posmatrači

Od domaćih posmatrača službeno ovlašćenje za posmatranje izbora dobili su Centar za monitoring i istraživanje CeMI (836), Centar za demokratsku tranziciju CDT (216) i Mreža za afirmaciju nevladinog sekora MANS (9).

Za nadgledanje prethodnih predsjedničkih izbora koji su se održali 15. aprila 2018. od domaćih posmatrača službeno ovlašćenje dobili su Centar za monitoring i istraživanje CeMI (1340), Centar za demokratsku tranziciju CDT (329), Mreža za afirmaciju nevladinog sekora MANS (9), Ženska organizacija Feniks Berane (4).

XV Prigovori i žalbe

Pozitivnim propisima Crne Gore omogućena je administrativna i sudska zaštita izbornih prava. U upravnom postupku moguće je uputiti prigovor nadležnim opštinskim izbornim komisijama i Državnoj izbornoj komisiji. Takođe, moguće je uputiti i žalbu na odluku Državne izborne komisije Ustavnom sudu. U toku izbornog procesa zainteresovani subjekti su podnosili prigovore nadležnim opštinskim izbornim komisijama i Državnoj izbornoj komisiji u skladu sa Zakonom o izboru odbornika i poslanika, odnosno žalbe Ustavnom sudu. Podnosioci prigovora načelno se prvo moraju obratiti nadležnoj opštinskoj izbornoj komisiji, a tek nakon toga imaju pravo da se obrate Državnoj izbornoj komisiji ili u konačnom Ustavnom sudu kao krajnjoj instanci u sistemu zaštite izbornih prava u Crnoj Gori.

Na nivou opštinskih izbornih komisija, uloženo je nekoliko prigovora od strane političkih subjekata, o kojima je konzistentno odlučivano na nivou opština. Na primjer, OIK Kolašin primila je prigovor Demokratske Crne Gore koji je usvojen i koji se odnosio na neregularnost po jednog glasačkog listića na dva biračka mjesta.

Istoj Opštinskoj izbornoj komisiji je upućen prigovor SDP-a koji je se odnosio na listu DPS-a na kojoj je Jelena Rakočević za koju se podnosioci prigovora tvrdili da nema prebivalište u Kolašinu. Ovaj prigovor je odbijen zbog neblagovremenosti.

Opštinskoj izbornoj komisiji Kolašin partija DPS uputila je a zatim i povukla prigovor zbog navodnog zaokruživanja biračkih listića na više biračkih mjesta u Kolašinu a koja nisu bila u skladu sa pozitivnim propisima Crne Gore. Kako je ovaj prigovor kasnije povučen, o njemu nije postojao pravni osnov za izjašnavanjem od strane Opštinske izborne komisije Kolašin.

Državna izborna komisija je primila prigovor političke partije Demokratska Crna Gora na zaključke OIK Žabljak, prigovor DPS-a na Rješenje OIK Šavnik, prigovor Građanskog saveza za promjene (SDP - DEMOS - Slobodni građani) broj 746 na Rješenje IKGG Podgorica broj 5205/18-1 od 30.05.2018. godine, prigovor Građanskog saveza za promjene (SDP - DEMOS - Slobodni građani) broj 747 na Rješenje IKGG Podgorica broj 5205/18-1 od 30.05.2018. Najznačajniji od pomenutih prigovora su upravo bila posljednja dva pomenuta jer je nakon toga uslijedilo i podnošenje ustavne žalbe Građanskog saveza za promjene i odluka Ustavnog suda o kojoj će sigurno biti više riječi i u narednim mjesecima,

Naime ove lokalne izbore ipak je obilježila odluka Ustavnog suda Crne Gore povodom žalbe Građanskog saveza za promjene nakon završenih izbora za lokalni parlament Glavnog grada. Većinom glasova, sudije Ustavnog suda su ocijenile da nije nužno da birači svojim potpisom moraju potvrditi da su preuzeli glasački listić. Ovakvim odlukama ali i sve češćim medijskim napadima na organe koji imaju pravo i obavezu da štite aktivno i pasivno biračko pravo građana, unosi se dodatno nepovjerenje u izborni proces. Ovo naročito ako imamo u vidu da je Ustavni sud drugačije postupao po sličnim prigovorima povodom izbora u Petnjici i Tuzima koji su takođe organizovani ove godine. Nadamo se da će svi organi, a naročito Ustavni sud Crne Gore kao jedno od najodgovornijih i najvažnijih tijela u Crnoj Gori, u budućim procesima uskladiti sopstvenu praksu i obezbjediti viši stepen povjerenja u izborni proces. Svjesni smo da sudska praksa nije glavni izvor prava ali nedosljedne presude najviših sudskih instanci ove države sigurno neće biti pogodno tle za jačanje pravne države a još manje zaštite izbornih prava. Zato se nadamo i da će sudije Ustavnog suda jasnim i argumentovanim presudama, rješenjima i drugim pravnim aktima iz svoje nadležnosti ostavljati što manje nedoumica kod subjekata izbornog procesa a samim tim dati ključni doprinos u širenju demokratije, zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda svih građana Crne Gore ali i jačanju i nezavisnosti svih institucija ove države.

XVI Preporuke

Prioritetne preporuke

1. Izborna reforma - Potrebno je sprovesti sveobuhvatnu i inkluzivnu izbornu reformu koja bi obuhvatila usvajanje novog (1) Zakona o izboru odbornika i poslanika, i manjih korekcija (2) Zakona o izboru predsjednika Crne Gore kao i odnosnih zakona: (3) Zakon o biračkom spisku i (4) Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja. Takođe reforma bi trebala da uključi amandmansko djelovanje na set povezanih zakona: (5) Zakon o elektronskim medijima, (6) Zakon o registrima prebivališta i boravišta i (7) Zakon o sprečavanju korupcije. Sveobuhvatnom reformom bi se regulisala sva sporna pitanja iz ovog, ali i prethodnih izbornih procesa.
2. Profesionalizacija i depolitizacija DIK-a i predsjednika OIK-a - Potrebno je izvršiti potpunu profesionalizaciju i depolitizaciju sastava Državne izborne komisije, koju bi činilo 5 profesionalaca iz oblasti prava (po mogućnosti sa akcentom na izbornu pravo). Predstavnici potvrđenih izbornih lista ubuduće ne bi trebalo da učestvuju u radu DIK-a i imaju pravo glasa, već samo mogućnost posmatranja i uvida u dokumentaciju DIK-a. Potrebno je profesionalizovati poziciju predsjednika opštinske izborne komisije kojeg bi na to mjesto, na bazi zakonom utvrđenih kriterijuma, na osnovu javnog konkursa, postavljala Državna izborna komisija. Ostali članovi bi bili određeni od strane političkih partija po sličnom modelu

Ostale preporuke

A. Skupštini Crne Gore

1. *Potrebno je izmijeniti postojeći izborni sistem za lokalne izbore uvođenjem mogućnosti da birač obaveznim korištenjem 5 preferencijalnih glassova izabere kandidate unutar iste kandidatske liste. Isto će povećati uticaj birača na izbor konkretnih poslanika, ali i ojačati vezu između građana i njihovih izabраниh predstavnika.*
2. *Kroz izmjenu Zakona o izboru odbornika i poslanika obezbijediti ravnopravnost pripadnika zajednice Roma, koji nemaju ravnopravan status sa pripadnicima manjinske zajednice koja u sličnom procentu učestvuje u ukupnoj populaciji. Utvrditi obavezu pripreme određenog dijela izbornog materijala na romskom jeziku.*
3. *U skladu sa međunarodnim obavezama koje je Crna Gora preuzela, neophodno je definisati obuhvat pojma praćenja izbora Zakonom o izboru odbornika i poslanika, na način da on obuhvati i nesmetan uvid domaćim i stranim posmatračima izbornog procesa u izborni materijal. Potrebno je preciznije i nedvosmisleno pravno urediti izbor članova/ica OIK-a i BO-a kako isti ne bi zavisio od političkih previranja i odluka OIK-a ili DIK-a.*
4. *Potrebno je izmijeniti Zakon o izboru odbornika i poslanika kako bi svi aspekti rada biračkih odbora bili detaljno regulisani zakonom.*
5. *Potrebno je izmijeniti Zakon o registrima prebivališta i boravišta i uvesti efikasan način uklanjanja lica iz registra prebivališta, koja ne ispunjavaju zakonske uslove, kao i institut terenske provjere prebivališta u cilju uklanjanja iz registra lica koja su lažno prijavila prebivalište. Na ovaj način bi se povećala tačnost podataka centralnog biračkog spiska, koji povlači dio podataka iz registra prebivališta.*
6. *Državno finansiranje redovnog rada i predizbornih kampanja političkih partija treba da bude zakonski uslovljeno uvođenjem u statute i sprovođenjem demokratskih procedura selekcije kandidata za poslaničke i odborničke funkcije, te direktnog izbora partijskog rukovodstva od strane članova partije.*
7. *Kako bi se osiguralo puno poštovanje principa izborne ćutnje, smatramo da zakonom treba regulisati da odgovornost za poštovanje izborne ćutnje na društvenim mrežama bude na političkim subjektima koji učestvuju u izborima, umjesto na društvenom mediju.*
8. *Jasnije zakonski regulisati pojam nevažeći glasački listić kako ne bi dolazilo do različitih tumačenja;*

B. Agenciji za sprječavanje korupcije

9. *Isticati važnost obaveze političkih subjekata da otvore poseban žiro račun prije podnošenja kandidature ukoliko započnu sa kampanjom prije podnošenja kandidatskih listi;*
10. *Detaljno ispitati sve pojedinosti u vezi sa aferom „zalutali mejl“ kao i drugim optužbama za zloupotrebu državnih resursa koji se odnose kako na kandidata vlasti, tako i na opozicione kandidate sa najvećom podrškom na ovim izborima;*

C. Državnoj izbornoj komisiji i opštinskim izbornim komisijama

11. *Kako bi rezultati izbora uživali puni integritet i bili prihvaćeni od strane svih političkih subjekata i građana, neophodno je da DIK u procesu odlučivanja zauzima nezavisan, objektivan, profesionalan i transparentan odnos. Tabulacija rezultata bi trebala biti potpuno transparentna, kako bi svi članovi DIK-a, ali i posmatrači i zainteresovana javnost mogli pratiti obradu rezultata pristiglih od strane OIK-a.*
12. *Oснаžiti kapacitete DIK-a profesionalcima iz oblasti statistike, kako bi ubuduće DIK izlazio sa preliminarnim rezultatima izbora već u izbornoj noći.*
13. *Obezbijediti pristup medijima na sjednicama DIK-a;*
14. *Posebnu pažnju posvetiti provjeravanju vjerodostojnosti potpisa kako ne bi dolazilo do zloupotreba;*
15. *Povećati nivo profesionalnosti kada je riječ o ažurnosti u objavljivanju informacija na zvaničnoj internet stranici Državne izborne komisije;*
16. *Izraditi sajtove (za OIK Žabljak i OIK Gusinje) i popraviti stanje na već postojećim sajtovima opštinskih izbornih komisija (OIK Kolašin, OIK, Plužine i OIK Petnjica) u vezi sa proaktivnim djelovanjem i objavljivanjem informacijama važnim za sprovođenje izbora;*
17. *Obezbijediti da stalni sastav OIK Ulcinj ima zakonom propisani broj predstavnika parlamentarne opozicije i da stalni sastav OIK Tivat ima zakonom propisani ukupan broj članova;*
18. *Riješiti problem određivanja malih biračkih mjesta koja imaju 10 ili manje birača i dovode do ugrožavanja tajnosti glasanja i ekonomske isplativosti na način što će pomenutim biračima biti obezbijeđen prevoz do većih biračkih mjesta. Takođe, raditi na obuci biračkih odbora kako bi se preduprijedili i drugi oblici narušavanja tajnosti glasanja;*
19. *Poboljšati uslove na biračkim mjestima za osobe sa invaliditetom (riješiti problem prepreka ili odrediti druga biračka mjesta) kako ne bi dolazilo do glasanja izvan glasačkog mjesta;*
20. *Ukazivati biračkim odborima na važnost rada u punom sastavu da ne bi bilo situacija u kojima birački odbor radi u sastavu od četiri člana, a ne pet kako je predviđeno Zakonom o izboru odbornika i poslanika;*
21. *Ujednačiti praksu biračkih odbora po pitanju postupanja prema licima koje uređaj za elektronsku identifikaciju ne prepoznaje;*
22. *Dozvoliti ljudima koji imaju diplomatski pasoš, a uređaj za elektronsku identifikaciju ih ne prepoznaje, da glasaju primjenom vizuelne identifikacije birača;*
23. *U toku obuke naglašavati obavezu predsjednika i članova biračkih odbora da na biračkom mjestu nose akreditacije zato što ova obaveza nije istaknuta niti u Pravilima o radu biračkih odbora, niti u Priručniku za obuku biračkih odbora;*
24. *Neophodno je raditi na edukaciji predsjednika i članova biračkih odbora o zabrani korišćenja mobilnog telefona na biračkom mjestu.*
25. *Neophodno je obezbijediti dosljednu primjenu zakonske obaveze poštovanja odredbi koje se tiču zastupljenosti žena na izbornim listama, te da se onemoguću prihvatanje izbornih lista koje ne poštuju Zakonom propisan broj i raspored žena na listi.*

D. Ministarstvu unutrašnjih poslova

26. *Raditi na periodičnoj kontroli prebivališta na bazi slučajnog uzorka na teritoriji cijele Crne Gore kako bi se smanjile zloupotrebe;*
27. *Stvarati nove mehanizme za još bolje ažuriranje biračkog spiska kako bi bilo što manje primjera u kojima nekog birača na biračkom spisku a ne bi trebalo da ga bude;*
28. *Raditi na boljoj saradnji Državne izborne komisije, Opštinske izborne komisije i MUP-a kako bi bilo što manje žalbi građana da, iako imaju važeću ličnu kartu i ispunjavaju sve uslove za aktivno biračko pravo, ne mogu da glasaju jer ih nema na biračkom spisku.*
29. *Omogućiti akreditovanim posmatračima nevladinih organizacija specijalizovanih za nadgledanje izbora kontrolu biračkog spisak po ugledu na iskustvo sa parlamentarnih izbora održanih 2016. Godine.*

E. Tužilaštvima i sudovima

30. *Procesuirati prijave povodom ugrožavanja izbornog prava brže nego što je to bio slučaj u prethodnim izbornim procesima.*
31. *Ujednačiti praksu Ustavnog suda Crne Gore u odlučivanju po žalbama u izbornom procesu da bi se izbjegla pravna nesigurnost.*

Sastav glavnog tima misije

Nikoleta Tomović, šefica misije

Zlatko Vujović, zamjenik šefa misije

Bojan Božović, pravni ekspert

Ivana Vujović, ekspertkinja za paralelno prebrojavanje glasova

Milena Nikolić, ekspertkinja za paralelno prebrojavanje glasova

Teodora Gilić, ekspertkinja za medije i odnose sa javnošću

Vladan Radunović, koordinator mreže posmatrača

**Obradeni podaci iz
izvještaja posmatrača
sa biračkih mjesta**

Aneks

Otvaranje biračkih mjesta

Predsjednik/ca biračkog odbora je:	Broj odgovora	%
Muškarac	266	76.0
Žena	84	24.0
Total	350	100

Da li postoje fizičke barijere za pristup biračkom mjestu osoba sa invaliditetom (visok prag, stepenice...)?	Broj odgovora	%
Da	112	32.0
Ne	238	68.0
Total	350	100

Da li su izborni materijali dostupni na jeziku nacionalnih manjina?	Broj odgovora	%
Da	164	46.9
Ne	137	39.1
Ne znam	49	14.0
Total	350	100

Da li su izborni materijali dostupni na Brajevoj azbuci?	Broj odgovora	%
Da	188	53.7
Ne	100	28.6
Ne znam	62	17.7
Total	350	100

Da li je birački odbor prije otvaranja provjerio da li su obezbjeđeni uslovi za glasanje?	Broj odgovora	%
Da	317	90.6
Ne	33	9.4
Total	350	100

Da li su odgovornosti članova biračkog odbora definisane žrijebanjem?	Broj odgovora	%
Da	311	88.9
Ne	39	11.1
Total	350	100

Da li je broj birača javno objavljen i unesen u zapisnik o radu biračkog odbora?	Broj odgovora	%
Da	325	92.9
Ne	7	2.0
Ne znam	18	5.1
Total	350	100

Da li su pečatirani svi glasački listići od strane biračkog odbora?	Broj odgovora	%
Da	333	95.1
Ne	6	1.7
Ne znam	22	3.2
Total	350	100

Da li je uređaj za elektronsku identifikaciju birača postavljen tako da ga većina članova biračkog odbora može vidjeti?	Broj odgovora	%
Da	343	98.0
Ne	7	2.0
Total	350	100

Da li je bilo tehničkih problema prilikom aktiviranja uređaja za elektronsku identifikaciju?	Broj odgovora	%
Da	10	2.9
Ne	340	97.1
Total	350	100

Da li je glasačka kutija prozirna?	Broj odgovora	%
Da	4	1.1
Ne	346	98.9
Total	350	100

Glasačka kutija	Broj odgovora	%
Glasačka kutija propisno zapečaćena, potpisani kontrolni listić se nalazi u kutiji	349	99.7
Glasačka kutija NIJE propisno zapečaćena	1	0.3
Total	350	100

Da li je prvi glasač ubacio listić u glasačku kutiju?	Broj odgovora	%
Da	331	94.6
Ne	1	0.3
Ne znam	18	5.1
Total	350	100

Da li je sav navedeni izborni materijal bio na biračkom mjestu:	Broj odgovora	%	Total
Elektronski uređaj za identifikaciju birača	Da	350	100
	Ne	0	0.0
Dva eTokena (elektronska ključa) za aktiviranje uređaja za elektronsku identifikaciju birača	Da	349	99.7
	Ne	1	0.3
Potreban broj glasačkih listića	Da	349	99.7
	Ne	1	0.3
Potreban broj šablona za glasački listić	Da	349	99.7
	Ne	1	0.3
Zbirne izborne liste	Da	350	100
	Ne	0	0.0
Dva odštampana izvoda iz biračkog spiska (jedan za glasanje putem pisma)	Da	350	100
	Ne	0	0.0
Kutije za glasanje na biračkom mjestu	Da	350	100
	Ne	0	0.0
Prenosnu-mobilnu kutiju za glasanje putem pisma	Da	348	99.4
	Ne	2	0.6
Posebne i službene koverta za glasanje	Da	347	99.1
	Ne	3	0.9
Obrazac zapisnika o radu biračkog odbora	Da	350	100
	Ne	0	0.0

Otvaranje	Broj odgovora	%
BM otvoreno na vrijeme (7h)	344	98.3
BM otvoreno sa zakašnjenjem manjim od 15 minuta	4	1.1
BM otvoreno sa zakašnjenjem dužim od 15 minuta	2	0.6
BM nije otvoreno	0	0.0
Total	350	100

Da li je bilo prigovora/primjedbi od strane članova biračkog odbora na proceduru otvaranja BM i da li su iste unijete u zapisnik?	Broj odgovora	%
Nije bilo primjedbi	337	96.3
Bilo je nekih manjih primjedbi koje nijesu ozbiljno uticale na proceduru otvaranja	12	3.4
Bilo je nekih neosnovanih primjedbi	0	0.0
Bilo je osnovanih primjedbi koje su ozbiljno uticale na proceduru	1	0.3
Total	350	100

Ocjena biračkog mjesta?	Broj odgovora	%
Veoma dobro	223	63.7
Dobro	117	33.4
Loše	7	2.0
Veoma loše	3	0.9
Total	350	100
Srednja ocjena	3.60 (SD=0.58)	

Proces glasanja

Da li su prisutni opunomoćeni predstavnici političkih partija/lista?	Broj odgovora	%
Da	355	96.4
Ne	13	3.6
Total	368	100

Da li su prisutni drugi domaći nestranački posmatrači?	Broj odgovora	%
Da	92	25.0
Ne	276	75.0
Total	368	100

Da li svi članovi biračkog odbora i svi posmatrači imaju dobar pregled procedure glasanja?	Broj odgovora	%
Da	360	97.8
Ne	8	2.2
Total	368	100

Da li ste Vi ili neko drugi onemogućeni na bilo koji način da posmatrate proceduru glasanja?	Broj odgovora	%
Da	5	1.4
Ne	363	98.6
Total	368	100

Da li ste primijetili prisustvo uniformisanih ili neautorizovanih lica na biračkom mjestu?	Broj odgovora	%
Da	3	0.8
Ne	365	99.2
Total	368	100

Ako da, ko je bio na biračkom mjestu?	Broj odgovora	%
Policajac (nepozvan)	2	66.7
Aktivista političke partije	1	33.3
Total	3	100

Da li su te osobe ometale izborni proces?	Broj odgovora	%
Da	1	33.3
Ne	2	66.7
Total	3	100

Da li ste primijetili aktivnosti kampanje u blizini biračkog mjesta (na udaljenosti od 100 m zabranjeno je isticanje stranačkih simbola)?	Broj odgovora	%
Da	4	1.1
Ne	364	98.9
Total	368	100

Da li je, na bilo koji način fizički pristup biračkom mjestu otežan za birače?	Broj odgovora	%
Da	22	6.0
Ne	364	94.0
Total	368	100

Da li se stvarala gužva ispred biračkog mjesta?	Broj odgovora	%
Da	15	4.1
Ne	353	95.9
Total	368	100

Da li je bilo tenzije ili narušavanje javnog reda ispred biračkog mjesta?	Broj odgovora	%
Da	2	0.5
Ne	366	99.5
Total	368	100

Da li je bilo vođenja izlaznih anketa ispred biračkog mjesta?	Broj odgovora	%
Da	5	1.4
Ne	363	98.6
Total	368	100

Da li je bilo drugih problema u blizini biračkog mjesta?	Broj odgovora	%
Da	1	0.3
Ne	367	99.7
Total	368	100

Da li ste primijetili preveliku gužvu na BM?	Broj odgovora	%
Da	5	1.4
Ne	363	98.6
Total	368	100

Da li ste primijetili prisustvo materijala povezanih sa kampanjom na BM?	Broj odgovora	%
Da	0	0.0
Ne	368	100
Total	368	100

Da li ste primijetili na BM da neko pokušava da utiče na birače za koga da glasaju?	Broj odgovora	%
Da	1	0.3
Ne	367	99.7
Total	368	100

Da li ste na BM primijetili tenziju i remećenje javnog reda?	Broj odgovora	%
Da	7	1.9
Ne	361	98.1
Total	368	100

Da li ste na BM primijetili prisustvo naoružane osobe?	Broj odgovora	%
Da	0	0.0
Ne	368	100
Total	368	100

Da li ste na BM primijetili druge probleme?	Broj odgovora	%
Da	1	0.3
Ne	367	99.7
Total	368	100

Da li je do ovog momenta bilo zvaničnih žalbi na biračkom mjestu?	Broj odgovora	%
Da	6	1.6
Ne	362	98.4
Total	368	100

Da li je bilo problema prilikom korišćenja uređaja za elektronsku identifikaciju birača?	Broj odgovora	%
Da	14	3.8
Ne	354	96.2
Total	368	100

Da li je bilo birača koji nisu glasali jer im ime nije u izvodu biračkog spiska za ovo glasačko mjesto?	Broj odgovora	%
Da	94	25.5
Ne	274	74.5
Total	368	100

Da li je bilo onih koji su pokušali da glasaju sa starom (ne-biometrijskom) ličnom kartom?	Broj odgovora	%
Da	6	1.6
Ne	362	98.4
Total	368	100

Da li je bilo grupnih glasanja (više članova porodice odjednom, npr)?	Broj odgovora	%
Da	96	26.1
Ne	272	73.9
Total	368	100

Da li je neko pokušao da glasa ili je glasao više puta?	Broj odgovora	%
Da	1	0.3
Ne	367	99.7
Total	368	100

Da li je bilo slučajeva da je neko glasao u ime druge osobe?	Broj odgovora	%
Da	8	2.2
Ne	360	97.8
Total	368	100

Da li je neko od članova biračkog odbora ili posmatrača koristio mobilni telefon na BM?	Broj odgovora	%
Da	40	10.9
Ne	328	89.1
Total	368	100

Da li neko vodi evidenciju o imenima biračima koji su glasali?	Broj odgovora	%
Da	29	7.9
Ne	339	92.1
Total	368	100

Da li je bilo slučajeva da je birač glasno rekao ili na drugi način pokazao za koga je glasao?	Broj odgovora	%
Da	9	2.4
Ne	359	97.6
Total	368	100

Ako je odgovor DA, da li je taj glas (listić) poništen?	Broj odgovora	%
Da	3	33.3
Ne	6	66.7
Total	9	100

Da li birački odbor slijedi propisanu proceduru elektronske identifikacije glasača?	Broj odgovora	%
Da	344	93.5
Ne	24	6.5
Total	368	100

Da li se kontrolni kupon nakon sprovedene elektronske identifikacije birača potpisuje od strane dva člana biračkog odbora (jednog iz vlasti i jednog iz opozicije)?	Broj odgovora	%
Da	342	93.9
Ne	26	7.1
Total	368	100

Da li birači dobijaju ovjeren/pečatiran glasački listić?	Broj odgovora	%
Da	350	95.1
Ne	18	4.9
Total	368	100

Da li se birač svojeručno potpisao pored svog imena na izvod iz biračkog spiska?	Broj odgovora	%
Da	351	95.4
Ne	17	4.6
Total	368	100

Da li su uvijek prisutni svi članovi biračkog odbora ili njihovi zamjenici?	Broj odgovora	%
Da	335	91.0
Ne	33	9.0
Total	368	100

Da li vam je obezbijeđena dobra saradnja sa biračkim odborom tokom nadgledanja?	Broj odgovora	%
Da	346	94.0
Ne	22	6.0
Total	368	100

Da li je na biračkom mjestu došlo do nestanka električne energije?	Broj odgovora	%
Da	19	5.2
Ne	349	94.8
Total	368	100

Da li se u slučaju nestanka el.energije prešlo na vizuelnu identifikaciju birača?	Broj odgovora	%
Da	13	68.4
Ne	6	31.6
Total	19	100

Da li su nestanak elektri;ne energije i vizuelna identifikacija unijete u zapisnik ?	Broj odgovora	%
Da	16	84.2
Ne	3	15.8
Total	19	100

Da li ste primijetili druge proceduralne greške?	Broj odgovora	%
Da	4	1.1
Ne	364	98.9
Total	368	100

Ocjena biračkog mjesta	Broj odgovora	%
Veoma dobro	227	61.7
Dobro	134	36.4
Loše	4	1.1
Veoma loše	3	0.8
Total	368	100
Srednja ocjena	3.59 (SD=0.559)	

Zatvaranje i brojanje

Da li je bilo birača koji su čekali ispred biračkog mjesta u 20h?	Broj odgovora	%
Da	6	1.7
Ne	351	98.3
Total	357	100

Ako jeste, da li im je dozvoljeno da glasaju?	Broj odgovora	%
Da	5	83.3
Ne	1	16.7
Total	6	100

Da li je biračko mjesto zatvoreno u 20 h?	Broj odgovora	%
Da	352	98.6
Ne	5	1.4
Total	357	100

Da li je predsjednik biračkog odbora po zatvaranju biračkog mjesta upitao članove biračkog odbora da li imaju primjedbi i eventualne primjedbe unio u zapisnik?	Broj odgovora	%
Da	345	96.6
Ne	12	3.4
Total	357	100

Da li je po zatvaranju biračkog mjesta birački odbor pristupio prikupljanju informacija iz uređaja za elektronsku identifikaciju birača putem opcije STATISTIKA na ekranu uređaja?	Broj odgovora	%
Da	336	94.1
Ne	21	5.9
Total	357	100

Da li je bilo problema prilikom isključivanja uređaja za elektronsku identifikaciju birača?	Broj odgovora	%
Da	7	2.0
Ne	350	98.0
Total	357	100

Da li je uređaj za elektronsku identifikaciju birača zapakovan u ispravnom stanju u kutiju u kojoj je i dopremljen na biračko mjesto?	Broj odgovora	%
Da	352	98.6
Ne	5	1.4
Total	357	100

Da li je birački odbor utvrdio broj neupotrijebljenih glasačkih listića?	Broj odgovora	%
Da	352	98.6
Ne	5	1.4
Total	357	100

Da li je birački odbor utvrdio broj kontrolnih kupona odvojenih od glasačkih listića i broj potpisanih štampanih odrezaka-potvrda o elektronskoj identifikaciji birača?	Broj odgovora	%
Da	353	98.9
Ne	4	1.1
Total	357	100

Da li je birački odbor na osnovu štampanog izvoda iz biračkog spiska, utvrdio ukupan broj birača koji su glasali?	Broj odgovora	%
Da	354	99.2
Ne	3	0.8
Total	357	100

Da li je broj birača unesen u zapisnik prije otvaranja glasačke kutije?	Broj odgovora	%
Da	308	86.3
Ne	49	13.7
Total	357	100

Da li su nakon otvaranja glasačke kutije u istu odmah ubačeni glasački listići iz prenosne-mobilne kutije za glasanje putem pisma	Broj odgovora	%
Da	342	95.8
Ne	15	4.2
Total	357	100

Da li je pečat na glasačkoj kutiji netaknut?	Broj odgovora	%
Da	347	97.2
Ne	10	2.8
Total	357	100

Da li je kontrolni papir nađen u svakoj biračkoj kutiji?	Broj odgovora	%
Da	353	98.9
Ne	4	1.1
Total	357	100

Da li je kontrolni papir nađen u biračkoj kutiji identičan sa onim koji ima BO?	Broj odgovora	%
Da	344	96.4
Ne	10	2.8
Ne znam	3	0.8
Total	357	100

Da li je izbor na svakom listiću izgovaran glasno?	Broj odgovora	%
Da	334	93.6
Ne	23	6.4
Total	357	100

Da li je odluka o važećim/nevažećim listićima bila opravdana?	Broj odgovora	%
Da	344	98.6
Ne	5	1.4
Total	349	100
Bez odgovora	8	2.2

Da li je bilo listića koji su potpisani ili na bilo koji način označeni od strane glasača?	Broj odgovora	%
Da	61	17.1
Ne	296	82.9
Total	357	100

Ako je odgovor na prethodno pitanje DA, da li su takvi listići proglašeni nevažećim?	Broj odgovora	%
Da	59	96.7
Ne	2	3.3
Total	61	100

Da li je kriterijum za odluku o važećim/nevažećim listićima bio ujednačen?	Broj odgovora	%
Da	295	82.6
Ne	28	7.8
Ne mogu da procijenim	34	9.5
Total	357	100

Da li postoji značajna sličnost među nevažećim listićima?	Broj odgovora	%
Da	34	9.5
Ne	304	85.2
Bez odgovora	19	5.3
Total	357	100

Da li su svi članovi biračkog odbora mogli da provjere glasačke listiće?	Broj odgovora	%
Da	339	95.0
Ne	18	5.0
Total	357	100

Da li je birački odbor objavio broj nevažećih biračkih listića i taj broj unio u zapisnik?	Broj odgovora	%
Da	344	96.4
Ne	13	3.6
Total	357	100

Da li je posmatrač izbačen sa biračkog mjesta tokom brojenja ?	Broj odgovora	%
Da	4	1.1
Ne	353	98.9
Total	357	100

Da li je članu biračkog odbora bilo dozvoljeno da provjeri glasački listić na zahtjev?	Broj odgovora	%
Da	339	95.0
Ne	18	5.0
Total	357	100

Da li je redosljed koraka striktno poštovan?	Broj odgovora	%
Da	344	96.4
Ne	13	3.6
Total	357	100

Da li ste Vi vidjeli falsifikate u biračkom spiku, rezultatima ili zapisnicima?	Broj odgovora	%
Da	3	0.8
Ne	354	99.2
Total	357	100

Da li je B.O. imao ikavih poteškoća u popunjavanju zapisnika?	Broj odgovora	%
Da	12	3.4
Ne	345	96.6
Total	357	100

Da li je mijenjana neka cifra koju je B.O. već unio u zapisnik?	Broj odgovora	%
Da	10	2.8
Ne	347	97.2
Total	357	100

Da li je bilo zvaničnih prigovora na proces brojanja?	Broj odgovora	%
Da	5	1.4
Ne	352	98.6
Total	357	100

Da li je neko od članova B.O. odbio da potpiše zapisnike?	Broj odgovora	%
Da	59	16.5
Ne	298	83.5
Total	357	100

Da li su se svi članovi B.O. složili sa ciframa unijetim u zapisnik?	Broj odgovora	%
Da	353	98.9
Ne	4	1.1
Total	357	100

Da li je kopija zapisnika javno istaknuta?	Broj odgovora	%
Da	341	95.5
Ne	16	4.5
Total	357	100

Da li su brojanju bili pristupi nezavisni domaći posmatrači, osim Vas?	Broj odgovora	%
Da	89	24.9
Ne	268	75.1
Total	357	100

Da li su bile prisutne neautorizovane osobe tokom brojanja glasova?	Broj odgovora	%
Da	7	2.0
Ne	350	98.0
Total	357	100

Da li su svi imali jasan pregled na proces brojanja?	Broj odgovora	%
Da	342	95.8
Ne	15	4.2
Total	357	100

Da li je iko od posmatrača bio uskraćen za jasan pregled procedure brojanja glasova?	Broj odgovora	%
Da	11	3.1
Ne	346	96.9
Total	357	100

Ocjena biračkog mjesta	Broj odgovora	%
Veoma dobro	238	66.7
Dobro	106	29.7
Loše	8	2.2
Veoma loše	5	1.4
Total	357	100
Prosječna ocjena	3.62(SD=0.61)	

